

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 00580

LIDER UN POEMES

Hirsh Glick

*Permanent preservation of this book was made possible by
Alain Luxembourg
in honor of
Henri & Yvette Luxembourg*

FUNDING FOR THE CORE COLLECTION OF YIDDISH LITERATURE
WAS MADE POSSIBLE IN PART BY A GRANT FROM THE
DAVID AND BARBARA B. HIRSCHHORN FOUNDATION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

הוֹרֵשׁ גְּלִיכָּם

לִידְעָר אַוּן פָּאֻמְעָס

הַרְשָׁתָןְגָּלִיל

לְיִדְעָךְ
פֶּאָמָנוּם
אוֹ

מִיטָן אֲרֵינְפִּיר פֿוּ
נְחַמְּן מִיזִיל

אַיְקוֹן פֶּאָמָנוּם
פָּאָרְלָאָג

נוֹוִיָּאָרָק

HIRSH GLICK
LIEDER UN POEMES

Mit an areinfir fun
NACHMAN MEISEL

New York, 1953

Published by
YIDDISHER KULTUR FARBAND (YKUF)
189 Second Avenue, New York 3, N. Y.

שער-בלאגט געצייכנט דורךן קינסטלער יי זעלדיין

266

Printed in U.S.A. by
Aber Press, Inc., 37 E. 18th St., New York 3, N. Y.

דאַם בָּךְ
איו געוזעט אָוֹן געדראָקֶט
דָּוָרָךְ
א. שאָולֶזֶן (אַבָּעָרָ פֿרָעָם)
אַיִן נַיְיָאָרָק
צָוֵם אַנְדָּעָנָק
פָּוֹן דֵי קְדוּשִׁים וְתְהוּרוּם,
אוֹיפְּשָׁטָעָנְדָּלָעָר אָוֹן קְעַמְפָּעָר
וּוְאָס זַיְנָעָן אַוְמְגָעָקוּמָעָן
דָּוָרָךְ דֵי חִיטָּלָעָר-מַעֲרָדָעָר
אָוֹן צְנוּעָטָרָאָגָן
אַ מְתָנָה
דָּעַם יִדְיָוָן לְיוֹעָנָעָר

אַינְהָאַלְטָן:

אַרְיִינֶפִּיר

הירש גליק, זיין לערן און שאָפָן, פֿוֹן נַחֲמָן מִיזִיל 11

ליידער און פֿאָעָמָעָס פֿוֹן הַירְשׁ גָּלִיק

43	אמְאָל
44	זַעַקֵּס וּוְעַלְפָּ
45	שְׁמַשּׁוֹן
46	דָּאָס אָוִיג
47	דָּעָר אַיְבָּקָעָר נִיגּוֹן
49	וּוְיגּט דִּי מַאְמָנוּ מִיךְ אָוּן דִּינְגָּט
50	הַוְסִינְיִי טְשֻׁעָבִי אָגְלִי
51	די נַאֲכַט פֿוֹן סְעֻפְתָּעָמְבָּעָר נִינְצָץּ נִין אָוּן דְּרִיבְּסִיך
52	דָּעָר נַאֲרָאָטָשּׁ בְּרַעַנְט
54	בְּלָאָעָ זָאָם
55	די בְּאַלְאָדָע פֿוֹן בְּרוּנְגָּעָם טְמַאְטָעָר
59	שְׁטִילְדִּי נַאֲכַט אִיז אוּסְגָּעָשְׁטָעָרָעָט
60	דָּאָס זָאָגָל
62	זָאָג נִישְׁטָן קִינְמָאָל, אָז דּו גִּיסְטָ דָעַם לְעַצְטָן וּוּנְג

הוֹרְשׁ גַּלִּיק — זָיוּן לְעֵבֶן אָוֹן שָׁאָפָּן

פֿון נַחֲמָן מַיּוֹיְיל

די לעצטער עטלעכע יאָר, זינט דאס לֵיד "זָאג נִישְׁתְּ קִינְגְּמָאַל,
אוֹדוֹ גִּיסְטְּ דַעַם לְעַצְּטַנְּ וּוֹעַג", אִיז להלוטין אוּמְגַעְרִיבְטַן, וַיִּפְּן
זַיִד אַלְיַיְן פָּאַרוֹזָאנְדְלַטְן גַּעֲוָאָרָן אַיְן אַ נַּאֲצִיאָנְאָלְן פָּאַלְקְסִּהְיִימְן, האָבָן
מִיר גַּעַחַאַט פָּאָר זַיִד בְּעֵיקָר דַעַס לֵיד, זָיוּן טַעַקְסְּטַן אָוֹן מַעְלָאְדִיעַ.
עַרְשַׁת פֿון אַטְּדְּדַעַם לֵיד אַיִן מַעַן גַּעַקְוָמָעַן צַו זָיוּן פָּאַרְפָּאַסְעַר, צֻוּם
יְוָגָג-אַמְּגַעְבָּרָאַכְטַן הִירְשַׁ גְּלִיק. דַעַר צַעַנְטְּעַר פֿון אַונְדוּעַר אַוְיפְּ
מַעְרְקוֹאַמְּקִיְּתַן אַיִן גַּעַוּעַן דַי אַוִּיסְטְּרַלְּיִישַׁ דִּיכְטַעְרִישַׁ שָׁאַפְוָנָג אָוֹן
פֿון אַיְרַהְטַן זַיִד גַּעַוּעַקְטַן דַעַר אַינְטְּרַעְדַּעַס צֻוּם דִּיכְטַעְרַע. אָוֹן האַבְּנָדִיק
פָּאָר זַיִד דַעַס לֵיד "זָאג נִישְׁתְּ קִינְגְּמָאַל" אָוֹן נַאֲצִזְוִיִּי (אַיִן פָּאַרְגְּלִיךְ
מִיט דַעַם לֵיד) שְׂוֹאַבְּרָעַר לְידַעַר, האָבָן מִיר גַּעַטְרָאַכְטַן אָוֹן אַזְוִי שְׁוִין
גַּעַפְוָעַלְטַן בַּיִּזְרַ, אַזְרַ דַעַס לֵיד "זָאג נִישְׁתְּ קִינְגְּמָאַל" אַיִן וּוֹי עַפְעַס
אַוְאַנְדְּעַר פֿון זַיִן לִיבְנַן נַאֲמָעַן. אָוֹן אַמְּבָאַקְאַגְּנְטַעְרַע יְוָגָעַרְמָאַן האָט
דַעַס לֵיד אַזְוִי, אַיִן אַ מַּאֲמָעַטְן פֿון באַזְוָנְדַעְרַע דַעַרְהַוְבוֹנָג אָוֹן מִיט
דַעַר הַיְלָף פֿון עַפְעַס אַמִּין שְׂאַפְּרַעְיִישַׁן "רֹוחַ הַקּוֹדֶשׁ", אַוִּיסְגָּעוּוִיטִיקְטַן,
אַרְוִיסְגַּעְפִּיבָּרָטַן, אַדְעַר אַרְוִיסְגַּעְוָנוֹגָגָעַן דַי פְּרַעְכְּטִיקְעַר שְׁוֹרָהַת, וּוֹאָס
הָאָבָן גַּעַבְּרָאַכְטַן צֻוּם אַוִּיסְדְּרוֹק אָוֹן אַוִּיסְעַגְּוּוֹיְנְלַעְכַּן גַּעַמִּיטְצְׁוֹשְׁטָאַנְד
פֿון דַעַר קַעְמְפָנְדִּיקָעַר יְיִדְישַׁ מַאֲסָע אַזְיִזְרַעַל גַּעַטְאַ.
די פָּאַרְשִׁידְעַנְעַזְרָוָנָה, שְׁילְדַעְרָוָנָגָעַן אָוֹן באַשְׁרִיְבָוָגָעַן, וּוֹאָס
זַיְנָגָעַן פָּאַרְעַפְנְטַלְעַכְטַן גַּעֲוָאָרָן דַי לעצטער זִבְּנְ-אַכְטַן יַאֲרַ אַרוֹם "זָאג
נִישְׁתְּ קִינְגְּמָאַל", האָבָן דַעַרְבָּעַר גַּעַחַאַט צַו טָאָן בְּעֵיקָר מִיט דַעַם, וּוֹי
דַעַס לֵיד אַיִן גַּעַשְׁאָפָּן גַּעֲוָאָרָן, וּוֹי אַזְוִי אַיִן עַס אַוִּיפְגַּעַנוּמָעַן גַּעֲוָאָרָן

אין דער ווילגער געטַא און ווי ס'אי דערנָאך בלײַזְשְׁנוּל פֿאַרְ-
שְׁפֿרִיט גֻּעוֹאוֹרֶן אַיבָּעֶר גַּאֲרֵר דַּעַר וּוּלְטַ, אַיבָּעֶר גַּעַוֹּאָרֶן אוּףַ-
פֿאַרְשְׁיַדְעָנוּ שְׁפֿרָאָכָן אָנוּ אַיְוָן גֻּעוֹאוֹרֶן דַּעַר יִדְשְׁעָר פֿאַלְקְסְ-הִימָּן.
אַיְוָן דַּעַרְ-אָ רִיכְטוֹנָג אַיְוָךְ גֻּעוֹעַנְטַ גֻּעוֹעַנְטַ מִין אַרְבָּעָטַ, דַּאָס
בִּיכְלַ "הִירְשְׁ גְּלִיק אָנוּ זַיְן לִיד 'זָאג נִישְׁתְּ קִינְמָאָל'" , וּוֹאָס אַיְוָן דַּעַרְ-
שִׁיגְעַן מִיט אַיבָּעֶר דַּרְיִי אַרְ צְוִיךְ (נוֹ-אַרְקָ, 1949, 64 זַיְן, גַּעֲבוּיטַ
אוּףַ דַּי צְוַיִּי אַרְטִיכְלָעַן אָינוּ "יִדְיִישַׁ קָוְלוֹטָרַ" דַּעַצְעַמְבָּעַר 1948
פֿעַבְרוֹאָר 1949). דַּאָס בִּיכְלַ פֿאַרְגְּנָעָט זַיְן, קָוְדוּ-כָּלַ, מִיט דַּעַם לִידַ,
מִיט זַיְגַּע פֿאַרְשְׁיַדְעָנוּ וּוּאַרְיאָנְטַן, אַיבָּעֶר גַּעַזְגָּעָן — אָנוּ הַעֲבָרִיאָיָשַׁ,
עֲנְגָּלִישַׁ, פּוֹלִישַׁ, רּוּמְעַנְישַׁ, הַלְּעָנְדִישַׁ, שְׁפָאנִישַׁ אָ. אַנד. — אָנוּ אַיְוָךְ
מִיט דַּעַר מַעְלָאָדִיעַ פּוֹנָעַם פֿאַרְטִיכְוָאנְגָּעָן-לִידַ, וּוֹאָס אַיְוָן צְרוֹאָמָעַן
מִיטַּן טַעַקְסָטַ, וּוֹי אַדְבָּר שְׁבָקְדִּישָׁה אַנְגָּעָם יִדְיִישָׁן לְעַבָּן.

אַיצְטַ, מִיטַּן אַנְטְּפָלְעַקָּן אַ צָּאָל לִידְעָא, וּוֹאָס דַּעַר יִגְגָּעָר וּוּלְגָעָר
בְּחַולְלַ הַאָט גַּעַדְרוֹקָט אַיְן דַּי יָאָרַן 1939-1940 — אַ פָּאָר יִאָר אַיְדָעָר
עַר הַאָט פֿאַרְפָּאָסַט זַיְן "זָאג נִישְׁתְּ קִינְמָאָל'" , אָנוּ מִיט דַּעַם פֿאַרְ-
עֲפָנְטָלְעַקָּן אַיְינְקָעַ, דַּעַרְוּיַיל גַּאֲנִיצְ-קִנְאָפָעַ אָנוּ מַגְעָדָעַ, זְכוּרָוֹתַ וּוּעָגַן
דַּעַם יְוָנְגַי-פֿאַרְשְׁנִיטָעָנָעַם דִּיכְטָעָרַ, הַאָבָּן מִיר דַּי מַעְגָּלְעָקִיטַ אַנְ-
צְוָהָאָרְפָּן אַיְינְקָעַ שְׁטָרְיכָן צַו דַּעַר גַּעַשְׁטָאָלָטַ פּוֹן דַּעַם וּוּלְגָעָר יְוָנְגַי-
פֿאַרְשְׁנִיטָעָנָעַם דִּיכְטָעָרַ, וּוֹאָס דַּעַר בִּיטְעָרָר גּוֹרְלַ הַאָט אִים נִישְׁתְּ
גַּעַגְעַבָּן דַּי מַעְגָּלְעָקִיטַ אַיְסְצָוּזָאָקָסָן אַיְן דַּעַר גְּרִיסָן אָנוּ אַיְן דַּעַם
פֿאַרְגָּנָעַם, צַו וּוּלְכָן עַר אַיְזַי בְּלִי סְפָק גַּעַוּעַן רָאוּי אָנוּ מַסְגָּלַ.
דַּאָס מַזְלַ אַיְזַי נַאֲדָר אַמְּרָא אַכְּרוֹתָדִיק גַּעַוּעַן צַו אִים אָנוּ צַו זַיְן שָׁאָפָן, וּוֹאָס
אָפְּלִיוֹ דַּי לִידָעָר אָנוּ פְּאַעֲמָעַם, וּוֹאָס עַר הַאָט בָּאוֹזְוֹן אָנוּ זַיְן יְוָגָן
לְעַבָּן צַו שְׁרִיבָן, זַיְגָעַן פֿאַרְלִוִּרְן גַּעַגְגָּעַן, אַדְעָר וּוּלְגָעָר זַיְן
עֲרַגְעַץ-וָאוֹ אָנוּ וּוּרָר וּוּיסְטַ, צַי זַיְן וּוּלְעַן אַמְּלָאָ דַּעַרְוֹעָן דַּי לִיכְטִיקָעַ
שִׁין.

אָנוּ אֹזְמִיר הַאָבָּן גַּעַתָּאָט אָנוּ הַירְשְׁ גְּלִיקָן אַ פֿילְ-צְוָאָגְנְדִּיקָן,
טִיףַ-אַיְגָנָאַרְטִיכָן אָנוּ עַכְמָן יִדְיִישָׁן דִּיכְטָעָרַ, — וּוּעָגַן דַּעַם אַיְזַי
סְפָק נִישְׁתְּ, וּוּעַן מִיר באַקְעַנְעַן זַיְן מִיט דַּעַם, וּוֹאָס אַיְזַי דַּעַרְוּיַיל אַונְדָּן
בְּאַקְאָנְטַ, אַיְן דַּעַר באַצְיאָנְגַז צַו הַירְשְׁ גְּלִיקָן בְּכָל אָנוּ צַו זַיְן דִּיכְ-
טִעְרִישָׁר יִרְשָׁה באַמְּרָקָן מִיר דַּי זְעַלְבָעַ "הַפְּקָרָ אַ וּוּלְטַ". מַעַן
הַאָט זַיְן באַגְּנוּגְגָּט מִיט דַּעַם, וּוֹאָס סְאיָזְוִין גַּעַוּעַן באַקְאָנְטַ אָנוּ
נִישְׁתְּ גַּעַגְעַבָּן זַיְן דַּי מִי צַוְּנָן אָנוּ נַאֲצַזּוֹכָן וּוֹאָס נַאֲרָמְגָלַעַד אַלְעַ
וּוֹאָס אַיְזַי אַרְוִיסַּפָּן זַיְן גַּעַבְעַנְטַשְׁטָעַר פֿעַדְעָר אָנוּ פּוֹן זַיְן רִיכְבָּן דִּיבְּ
טִעְרִישָׁן גַּעֲמִיטַ.

און נאך טיפער איז דער וויטיק און נאך גרעסער איז דער צער און צארן, וואס איזן די גרייליך היטלער-יארן זינען איזן פארשיידען לענדער און גענטן, איזן די געתאס און איזן די וועלדער, אויף שלאכט-פעלדר און איזן די ווידערשטאנד און אויפשטיינד-קאמפן, אומגעקומען צוזאמען מיט מליאנען יידן נאך און נאך יונגען, יונגעטשקע יידישע דיבטער, דערצ'ילעה, שאפער אויף אלעלרי געטען, וועלכע האבן נישט באוינן ארויסצואנטפלעken דאס, וואס זיי האבן פארמאגט און געטראגן איזן זיך און וועלכע ואלטן זיכער געקאנט באָר ריעכערן מיט זיערע ווירק די יידיש שאפעעריש אוצרות.

דער גלענץנדיקער, פרײ-פארשטיינעןער יידיש-סאָוועטישער דיבּ טער אהרון קושניראו (1849-1891). וואס האט אלין גופא אַדְוֶרְגָּעֵד מאכט, ווי אַ זעלנער און קאמאנדריר איזן דער רויטער ארמייל דעם ערשותן און צווײַטְן וועלט-קריג, רופט זיך טִיְּהִרְנְּדִיק אַיבָּעָר מיט די יונגע שאפער, די זעלנער, קעמעפער, קרייגער און באַשְׁיצָר. אַינְעָם ליה, גשריבן איזן 1944, זאגט אַ. קושניראו:

„אַ, יונגען אַכְּגִּינְיִירְקָע אָוֹן צָאָרָע
וַיִּפְּרִי אַוְיָף אַיְיָר גּוֹל אָוֹן גַּעֲפָלָן
דָּעָר שַׁוְּעוּנָר עַל פָּנִים מַעֲנוּר אָוֹן סָאָלָאָטָן,
דָּעָר שְׁטָאָלְצָעָר חֻוב פָּנִים קְרִיגָּעָר אָוֹן בָּאַשְׁיצָר!
וַיִּפְּרִי עַס מָנוֹ גַּעֲפָרָאָוֹת וּוְרָן אָוֹן פִּיעָר
די רִיְּפִּיקִיט אַיְיָרָע, דָּעָר כּוֹח אַיְיָר...
— — — — —
אַ אַדְלָעָר מִיט קוּיְמִיקָוִם גַּעֲשָׂטָאָרְקָטָע פְּלִיגָּל,
פָּנִים גַּעֲסָטָן הַיְמִימָשׁ נָאָרוֹאָס אַרְוִיסָעָפְלוֹגָן...
...”

(“געליבענען ליזער”, 1947).

מיר לייענען און לייענען זיך אַרְיִין אָוֹן די רִינְדְּנִיקָע אָוֹן צָאָפָּלְדִּיקָע לִידְעָר פָּנוּעָם אָוְמְבָּרְהַמְּנוּת-אָוְמְגָּעְבָּרְאָכְטָן יונגען הַיְשָׁרְגָּלִיק, דעם “אַדְלָעָר מִיט קוּיְמִיקָוִם גַּעֲשָׂטָאָרְקָטָע פְּלִיגָּל”; מיר פָּאָלָגָן נאָך זיינע “שְׁוֹאָנָעָן לִידְעָר”, אָוֹן אוּפְּנִין זיינען קומָט אַרְיִיף נאָך אָזָא מִין יונגע-פְּאָרְשָׁנִיטענען “אַדְלָעָר מִיט קוּיְמִיקָוִם גַּעֲשָׂטָאָרְקָטָע פְּלִיגָּל”— בִּיְנוֹשׁ שְׁטִימָאָן, וואס אָוֹן אָיָן 1919, אָוֹן עַלְטָעָר פָּנִים קוּיְמִצְ�וִיָּאָן צוֹאנְצִיק יָאָר אָוְמְגָעְקָוּמָעָן אָרוּם קִיעָוָן אַ “גָּאָרִישָׁעָר קוּיְלָה” אָוֹן

איבערגעלאזט די באַרְיַמְטָגָעּוֹ אַרְעֶנֶּעֶד דָּרָאַמְּאַטִּישׁע פָּאֻמְּעַס "משיח"
בן יוסף", "בַּיִם טוֹיעֵר" אָן "דָּאָס רֹוִיטָע קִינְד", — די אלע דיכְטָרִי
שׁ עַרְשְׁטָלִינְגּ-שָׁאָפָּוְנוּגָּעּוֹן, וְאָס הָאָבָּן אַיְבָּרָאַשְׁתּ מִיט זַיְעֵר גְּרוֹיסְן
פָּאַרְמָעַסְטּ, דָּרָאַמְּאַטִּישׁן כּוֹחַ אָזְן וּוַיִּתְעַ אַרְוִיסְטָלִיקָן. וְאָס פָּאָר אַדִּיכְ
טָעֲרִישׁע אָן וּזְיַאְגָּעֵרִישׁע וּוּלְטָן זַיְעַנְעַן גַּעוּעַן פָּאַרְבָּאַרְגָּן אִין אַט
דָּעַם יְוָגָג-פָּאַרְשָׁנִיטָעַנְעַם דִּיכְטָרִי-דָּרָאַמְּאַטְוָרָגּוֹ! דָּעַר וּוַיִּנְקָדְבָּאַקְּנְטָעַר
בִּינְוֹשׁ שְׁטִימָאָן — אַ גְּלִיקְלָעֵד אָן פָּאַטָּאל קִינְד פָּוֹן דָּעַר דָּעַוְאַלְזִיעַ
פָּוֹן 1917-1919, עָר אִיז אַוְיְגָעְקוּמָעּוֹן אָן אַרְוִיסְגָּעְבָּרָאַכְטּ גַּעוּוֹרָן דָּרָךְ
די אַוְיְגָבְּרִיוֹנוֹנִיקָּעּ בּוֹאַלְעִיסְטּ פָּוֹן יְעַנְעַר מַעְרְקוּוּרְדִּיקְעַר צִיְּטָה. דָּרָךְ
אַיר יְוָבָּעֵל אָן שְׁרָעָקּ, אָן אַלְיָין דָּרְגָּנָאָד — אַיְנָעָם גַּעֲרָאָגָּל צְוִישָׁן
די לִיכְטִיקָּעּ אָן פִּינְצְטָעַרְעַ בְּחוֹזָות טְرָאָגִישׁ אָן אַוְמָפָּאַרְגָּעְבָּלָעֵד אָוּמְ
גַּעֲקָוּמָעּוֹן. אָן וּוְיָעָר, אָוֹוי אַיךְ — הִירְשָׁ גְּלִיקָה, — אַט דָּאָס קִינְד
פָּוֹן דָּעַר אַוְיְגָבְּאַנְדִּיקְעַר יִדְיְשִׁעְרָד וּוְילְבָּעָן מִיט אַירָעּ יִדְיְשִׁידְרָעָאָד
לוֹצִיאָנְדָרָעּ בּוֹנְטָאָרִישׁ טְרָאָדִיצִיעַסְטּ פָּוֹן אַהֲרָן לִיבְּעָרְמָאָן, הִירְשָׁ לְעַ
קָעָרָטָה. וּוַיִּתְעַרְעַר, וּוְלְכָעָר אִין אַין דָּעַם בְּדָרְעָן אָן אַיְנָעָם פְּלָאָקְעָרָדָ
פִּיעָרָלְפָּוֹן פָּוֹן דָּעַם רְעוֹאָלְזִיאָנְדָרָן יְוָגָג-זְיַוְלְנָעָרִישׁן אָן יְוָגָג-אָלְדִּישָׁן
יִדְיְשָׁן לְעַבְּן אַוְיְגָעְקוּמָעּוֹן, אָן אִין דָּעַר נָעָנְטָקִיָּתּ פָּוֹן אַיְצִיק וּוַיְתַעַנְבָּן
בְּעָרָגּ אָן אַבָּא קָאָונְנָעָר אַוְיְגָעְפָּלָאַקְעָרָטּ אָן אִין דָּעַר גְּרוּלִ-גְּרוּיִ
זָאָמָעָר צִיְּטָה פָּוֹן הִיטְלָעְרִישׁ טְלִינוּגִים טְדָאַגִּישָׁ-הָעָרָאִישָׁ אַוְמָגָעְקוּמָעּוֹן.
די אלע פָּאַרְבְּלִיבְּעָנָעּ, פָּאַרְהִיטְעָנָעּ לִידְעָרָר פָּוֹן הִירְשָׁ גְּלִיק וּוּלְעַן
וַיִּכְעַר פָּאַרְבְּלִיבְּן אִין דָּעַר רַיְכָעָר שָׁאָפְעָרִישָׁעָר מַאְרְטִירָאָלָגְעָעָ פָּוֹנָעָם
פִּילְ-גַּעֲפִינְגִּיקְטּן יִדְיְשָׁן פָּאָלָק בָּאָגְלִיָּה מִיט דִּי אַיְבָּהָס, קִינְתָּן אָן
סְלִיחָות אִין די אַוְרָות פָּוֹן יִדְיְשִׁעְרָד מַאְרְטִירָעָרִי אָן הַעַלְדִּישְׁקִיטּ.

2

הירש (הירשקע) גליק איז געבוירן געוווארן אין יאר 1922 (אווי באשטעטיקט זיין שוועסטערקיינד, דער משלימים-שריבער פרץ מייד ראנסקי — און נישט ווי ס'אייז בייז אהער אנגגענומען, איז הירש איז געבוירן אין 1920). זיינע עלטערין, ועלול און רחל, האבן געוואוינט אויף שניפישאך, אדער ווי די גאס האט געוויסן אויף פויליש: וויל-קאמיעסכא, נומער 118. ווי ס'שרייבט מיר פרץ מיראנסקי (איצט אין מאנטרעלל, קאנצאדע) איז הירש טاطע «געוווען א הענדער פון אלטן איין, געונזטעה פלעשער און שמאטעס». איז זיין בריוו צו ואלף יונין ("טאגו", צוויטער אקטאבער, 1949) מאלאט פ. מיראנסקי די גאס און דאס הויא, וואו הירש איז געבוירן און אויפגעוואקסן געוווארן: "גרויס שניפישאך. אַ לאנגע גאס אויף דער אנדרער זייט זילע (דער טיין אין זילען). בימ אנהויב — אַ קליסטער, דערנאך — די קאָזֶרמעס. שפער — יידן, אַ יידישע גאס אויף נינצייך פראצענט. פון אנהויב גאס האבן קליען-הענדער, בעלי-מלאות. אני מיטן — דאס "קוילער געסל". זומער האבן די וואסאונגיקעס געוואַ-סעוועט האלץ פון זילע צו די טארטאָן, צענו מען די פלייטן און גע-טראנן אויף די פלייצעס. ווינטער — איזוואָאַשטייקעס. פורמאָגעס... הוייכע, געונגעט יידן, וואָס קאנען געבן און געמען אַ פאָטש. זיילען תמיד מלחהה האלטן דינאָסטייעסווין: די «קָאָרוּוּס» מיט די "קרוּ-מע קעפּ", די "פָאנְטָעָס" מיט די "בּוֹלְאָוּס" א. אה. וו.

"צום ענדע געסל — די אָזִי-גָּעָרְפָּעָנָעָ 'רָאָגָאָטָקָע'-כָּאָטָקָע אָנוּ" טער די "שעapkינער בערג", קראָםערלעך מיט אִיגָּעָנָע כָּאָטָקָע אָנוּ דָּאָרְטָן, אַ שְׁטוּבָּקָעָן אַ שְׁטוּבָּ, וואָס די בְּרִיאָטָע האַלְבִּירְוקְרִיטָע גאס האט צַעְטִילְתָּ, זיינען געבוירן געוווארן אָנוּ גע-וואוינט: [פ. מיראנסקי] אָנוּ דער בלאנדער, שיינער, פֿאָרטְרָאָכְטָעָר יינגל — הירשקע גליק".

“זין טאטע איז געווען אן אָרערמאָן אַין זִבְּן פָּאַלעַס, אָבעַר אַן
ערלעכֶּר אַן גוֹטֶעֶר”.

און פ. מיראנסקי דערצ'ילט וויטער : “הירשקע גליקס משפחתי איז
בашטאגען פון זינגרע און בעלי-מנגנים. איז ב'ין געווען אַ קינד, פֿלעַג
איך אָפליגן גאנצענע טאג הינטער זיינער פֿעַנְצְּטָעַר אַן זִיךְ צַהֲרָן
צָוּם גַּעַזְאָגָן פָּון הירשקע שׂוּעַסְטָעַר אַן צָוּדְעַר גַּעַלְגְּגָרִי פָּון דִּי
מאָגְדָּאלִינְעָס, אוּף ווּלְכָעַ זִינְעַ דָּרִי בְּרִידְעַר האָבָן גַּעַשְּׁפִּילְטָן ... אַיךְ
הָאָב מֵיךְ נִיט גַּעַקְאָנט אָפְּרִיסְטָן פָּון זִיעַר הָוִי, בְּפֶרְטָן נָאָר, וּוּן מִין
מַאֲמָעָס אַ בְּרוֹדָעַר, דָּוד לִיבִּיסְקִי, אַיז שְׁפַּעַטְעַר גַּעַוְאָרַן דָּעַר מָאָן פָּון
איינְגֶּעֶר פָּון הירשקע שׂוּעַסְטָעַר, גִּיטָּל. דָּארַטְה אַיךְ אַיךְ גַּעַפְּנוּן
דָּעַם עַרְשָׁטָן אַוְצָר : אַ פְּאַלְיכָעַ מִיט פָּאַרְשִׁידְעָנָעַ בִּיכְעָר ; נַחַמְן בְּרָאָצִ
לְאַזְוּרָס מַעֲשִׂוָּת, אַיזְיָּק מַאְיָּר דִּיקָּן, מַאְפָּן, דָּעַם “קְבִּיהִישָׁר”. כִּיְהָאָב
צָוּמִינְעַ צָעַן יָאָר דִּי בִּיכְעָר גַּעַשְׁלְגָנָעַן וְיִמְצָּחָזְוָאָסְטָעַר. זִין משפחתי
הָאָט גַּעַלְעַבְטָ אַין שְׁטָעַנְדִּיקָּר אָרְעַמְקִיָּי, תָּמִיד אָוִיפָּן חָסֵד פָּון מִין אַן
זִין פְּעַטְעָר, — דָּוד לִיבִּיסְקִי, — וּוָאָס הָאָט זַי אַין גַּרְעָסְטָן טִילְגָּעַ
הָאָלָפָן אַין גַּעַהְאָלָטָן, טָאָקָע בְּיִי זַי אַין הָוִי, אַ שְׁמִים-קְרָעָמָל, אַין
הַירְשָׁקָע אַוִּיסְגָּעוֹאָקָסָן אַ שְׁטִיל, פָּאַרְטְּרָאָכָט יִנְגָּל, אַיְבָּרָגָעָבָן בֵּין
גַּאֲרָ צָוּזִין פָּאַמְּלִילִיעָ אַין זִינְעַ חֲבָרִים — הַירְשָׁקָע לִיבִּיסְקִי אַין יָאָבָן
קָעַלְעַ מִילִּיקָאָוָסְקִי”.

“די משפחה, — שְׁרִיבְּטָ מִיר פֿרְץ מִיראנְסְקִי אַין אַ בְּרוּוֹן פָּון 8טָן
יְוִילִי, 1952, — אַין גַּעַוְוָן אַבְּיסָל דָּרְלִיגְיָעַן אַן אַבְּיסָל וּוּלְטָלְעָן.
הַירְשָׁקָע הָאָט גַּעַלְעַרְנָט אַין אַ העֲרַבְּרִיאִישְׁעָר פָּאַלְקָס-שְׁוּל אַוְיָחָדְגָּנָעַן
אָסָס”. דָּעַר פָּאַרְזָאָלְטָעַר פָּון דָּעַר שְׁוֹל הָאָט פָּאַרְלָאָגָנָט פָּון דִּי עַלְטָעָרָן,
אוֹ הַירְשָׁקָע זָאָל פָּאַרְזָעָצָן זִין לְעַרְנָעָן צְוִילִיב זִינְעַ גְּרוּסָע פִּיאָאִיקִיטָן,
אָבָעָר עָר אַיְזָעָק פָּון דָּעַר שְׁוֹל אַין אַגְּנָהָוִיָּבָן אַרְבָּעָטָן בְּיִי שְׁבוּן
אַין פָּאַפִּיר-גַּעַשְׁעַפְט אַוְיָחָדְגָּס. כְּדִי צָוָקָנָע אַרְוִיסְהָעָלָמָן
דָּעַר פָּאַמְּלִילִיעָ. עָר אַיְזָעָק דָּאָן אַלְטָ גַּעַוְוָן אַ 16 יָאָר. דָּאָס אַיְזָעָן
אַין 1938.

מערכוירידיק, הַירְשָׁקָע גַּלְיק הָאָט אַין קִיְּן יִדִּישׁ-וּוּלְטָלְעָכָר שְׁולָע
וְיִי אַ גְּרוּסָע צָאָל יִדִּישׁ מַאְסְן-קִינְדָּעָר אַין וּלְנָעָן, נִישְׁתְּ גַּעַלְעַנְטָן ;
פָּון דָּעַר יְוָגָנָט אַין אַיְזָעָק גַּעַוְוָן אַ מִיטְגָּלִיד פָּון “הַשּׁוֹמֵר הַצְּעִיר”, וְאַוְ
מַהָּאָט גַּעַשְׁעַנְקָט מַעַר אַוְיָמָעְרָקָזָאָמְקִיט אַין אַיְנְטָעָרָעָס דָּעַר הַעֲרָבִיָּי
אַיְשָׁעָר שְׁפָרָאָךְ, וְיִי דָּעַר יִדִּישָׁעָר, אַין דָּאָר הָאָט עָר אַיְזָעָק אַזְּאָ גַּנְגָּן
עַלְטָעָר אַזְּאָ גַּלְעַנְצָנְד בְּאַהֲרָשָׁת יִדִּישׁ אַין זִיךְ אַוִּיסְגָּעְצִיכְנָט מִיט אַ
פְּרָעָטִיקָן אַיְגָעָנָט סְטִיל.

ווען עס דערציאלית ש. קאטשערגינסקי (אין זיין בוך עריך בין גען ווען א פארטיזאן, בווענאס-אייריעס 1952) אין אין מאל, נאך אן אונט פון "יונג ווילגען" אין א ווילגען זאל, צוגעקובמען צו אים דער פופצן יאריקער הירשקע גליק און האט שטיל אויסגעשעפטשעת : — איד שרייב אויך, און חוץ מיר זינגען דא נאך, וואס שרייבן, — א גאנצע גראפער

"אין א פאר טאג ארום — דערציאלית ש. קאטשערגינסקי — זינגען צו מיר געקומען : הירשקע גליק, שבע פיגענבערג, משה גורין און דאכינאויויש. קינדעך נאך. ארעמקייט האט זי פון שטוב ארטיסגע טריבן און צו זוכן פרנסה געצוואונגען. די ינגלאך קענען זיך איינע די אנדערע שוין פון לאנג. זי ואוינגען איצט אויך אין גאט, אויף קליען שניפישאך, אוד צוואמען אין איז שול געגאנגען, אין דער "בית יהודה". ווען זי האבן זיך דערוואויסט. אן שבע פיגענבערג שרייבט אויך, האבן זי אויך איבגעלאדן צו זיך אין קרייז, וואו זי לייענען איינע פאר די אנדער זיירע שאפונגען".

"שפערעד-צו האט זיך צו דער יונט-גראפער דערנווענטערט דער יונגוילנעהנער לוייזער וואלה, ער האט געווארינט אוף דער זעלביבקער גאָס, וואס זי. צוואמען האבן זי ארויסגעבען עטלעכע נומערן פון אַזְוֹדָנָאַלְדִּי. אונטער דעם נאמען האט זיך די גראפער דער נאך באקנט געמאכט אין שטאט".

און וויטער : "הירשקע האט געקראגן א בעסער-באצאלטער שטעלע אין אן אייזן געשעפאָ בי בעניא אַנטסֿקֿין אַוְיךֿ דער זאָוְאַלְנְעַד גָּסָס. אין די געשעטען האט מען נישט געווארוט פון קיין באַשְׁטִימֶטֶע אַרְדִּ בעטס-שעוז, און אָפֶט פְּלַעֲגֵן אַיד אַיִם זען שפעט ביינאכט גַּיְזַן אַחִים פון דער אַרְבָּעַט אַן אויסגעמאָטרטן. ער האט אָפְּלִיעַן אויפֿיגַעַהַרְטַּע צו קומען אַין דער יונט-אַרגְּאַנְיָאַצְּעַד, וואו ער פְּלַעֲגֵט פְּרִיעַר די פְּרִיעַץ פְּאַרְבְּרַעְגַּעַן, הירשקע אַין אַין דער גראפער געווען דער "אַרְיַ שְׁבָחוֹרָה" (דער אַנְגְּזַעְעַנְטָעַר, ווַיכְטִיקְסְּטָעַר) — נַאֲטַשׁ צוֹוִישׁן אַטְּ). די יונגע אַין ער נאך אַלְץ געווען דער יונגעטער".

"אַיךְ גַּעֲדַעַנְךָ אִים — אַזְגַּטְשַׁ ש. קאטשערגינסקי — אין קוּרְצַעְיַה, פָּאַרְשְׁנִירְעוּוּטָעַ קַאַמְּאַשְׁן אַוְיךֿ די פִּיס. אין די בליעע אוִינְגַּן רִיסְטַּזְּקַעְיַה לִיכְטִיקְיַת, קוּרְץ גַּעֲשִׂירְעַנְעַן הַאַרְיַ" ... פַּרְץ מִירְאַנְסִיקִי בְּאַטְאָנָמָט, אָז "הירשקע גליקס ערשות לדי-דער זינגען שווין געווען רִיפְשַׁת אַון האבן פָּאַרְמָאַגְּט אַן אַיְגְּנָאַרְטִיקְן טָאַן". הירש גליק אַין רָאַשׁ גַּעֲוָאַקְסַן אַון אַין גַּעֲוָעַן מִשְׁאָאַמְּנִין "מעַן הַנוּבָּעַ",

א קוועלדייקער קואול. ער אין געווונן אינגערד פון די פירנדיקע מיט-
גילדער פון "יונגווואלד", דער נאכטואקס פון "יונגווילבע". באונז-
דעך האט ער זיך געפונגען אונטערן אינפלוס פון לוייזער וואלףן, דעם
פרעכטיקון דיכטער פון דער "יונג-וילגען-גרופע*". ער האט געמאכט
שגעלאַ, האסטיקע שריט אין זיין שביבן. זיין פאראויסונג און
וואקס אין שביבן, — זאגט פ. מיראנסק, — אין געווונן אונ-
לער, איז... סאיין שווין געווונן אַ פראגע אים אַריינציגונגעמען אין
"יונג-וילגען...".

נאר א מיטגילד פון דער באואויסטער דיכטער-גרופע "יונג וויל-
גע", דער דיכטער א. וואגעלער (איצט אין פארו) שרייבט מיר:
...וועגן הירש גליק קאן איך איך, לידער, ווינציך דערציילן. מיר
פלעגן זיך זעלטן טראפען און געוואוינט אין פארשיידענע געגנטן פון
שטאטם. ער, ע"ה, האט געוואוינט אויף שניפישק און איך — אויף
סטעפאָן נאָס. אויף וויפל איך געדענק אים נאָר, אין ער געווונן אַ
תמיומודיק, פארחלומט יינגל פון שלאנקן וואקס מיט אַ כשרן בליך,
ריין ווי קריישטאל, הירש גליק האט זיך תמיד גוטוליעט צו זיין עלי-
טערן חבר, דעם זיינער אַריגינעלן יונג-פֿאַרשטֿאַרבעגעט פֿאַט לוייזער
וואָלְפּ... ה. גליק האט שווער געהארעוועט אויפּן ביסן ברויט און אין
די פֿרייע שעהן געשרבין אַיגאנטֿאַרטֿיקע לידער...". (בריוו פון 15
יאנואר, 1953).

אברהם סוצקעוווער שרייבט מיר אין אַ בריוו (תל-אביב, דעם
8טן يول, 1952): "אויסער דִּידער, וואָס אַיר האט געפונגען, האט
ער [הירש גליק] אין 1940 געהאט געדראקט אַ סעריע אונטערן נאָמען
אין לאָנד פון לֵיקִי חֶמֶה", אַ ליד וועגן הירש לעקרט און אַנ-
דערע...".

* לוייזער וואָלְפּ — טאָלענטפֿולֶעָר דיכטער, — אַיגעער פון דער באָקאנטער
גרופע דיכטער און נֹאַוּלִיסְטֿן "יונג וילגען", צו וועלטער ס'הָבָן געהערט ח'ים
גראָעַ, א. וואָגַלְעַר, משה לעווען, פרץ מיראנסק, א. סוצקעוווער, ש. קאָטשערגינסקי,
שמשון בתן א. אנד. עס זיינען דערשיגען פון לוייזער וואָלְפּ : "שְׁחַזְרָעָן פֿרְלָעָן"
(געקליבענע לידער), פֿאַרְלָאָג "לִיטְעָרָאָרִישׁ בְּלָעַטְעָר", וּאְרָשָׁע, 1939 ז"ז (וואָז
ס'יינען געווען פֿיר אַפְּטִילְנוּגְעָן : פֿאָלָק, אַי, באָלָאַדִּיש, קעַפּ); "לִרְיָק אָנוֹ סָפּ
טִירְעָן", מלוכְה-פֿאָרָלָאָג "דָּעַר עֲמַעַס", מאָסְקָוּעָן, 1940, 48 ז"ז (מייט אַ קְוָדְצָן פֿאָרָ
חָאָרָט פון א. קְוָשְׁנִירָאָזֶה); "דִּי בְּרוּנָן בְּעַסְטִיעָן" (בְּאָלָאַדִּיעָן אָונְ סָטִיטְרָעָס), אַגִּינְזִירָן,
מלוכְה-פֿאָרָלָאָג "דָּעַר עֲמַעַס", מאָסְקָוּעָן, 1943, 64 ז"ז, (מייט אַ פֿאָרָוָאָרָט-בְּעַרְקָאָלָג,
געשריבן פון ערָאָ פֿינְגְּבָּרָג, דעם 28 אַיּוֹסְטָן, 1943). לוייזער וואָלְפּ, געקומען
קִין רָאָטְגָּפְּאָרְבָּאָנד אין 1940, אין פֿרְלִינְגָּג 1943 פֿרְצִיְּתִיק גַּעַשְׁטָאָרָבָּן אין אַז
בעקיסטען.

און וויטער שרייבט מיר א. סוצקעוווער: "בין 1939 פלעגט ער פאליליענען, דער עיקר אין די שבתים בי מיר אין שטוב, צענדי' ליקער לידער און פאעמעס. אין גרויסע פאעמע זיינע, "מע האקט א וואלד". האב איך גענומען בימים אים און אָפֿגעַשִּׁיקָט א. לעיעלעסן פארן זשורבאָל "אייניך". ס'אי געוווען אָרוֹם אַוְיגָסְט 1939, און כ'בין ניט זיכער, צי די פאעמע איז דער Gangen. ער [הirsch גליק] האט מיר אויך געהאט פאָרגעליליענען אָ דראָמָאַטִּישׁע פֿאָעָמָע, וואו ס'איו שטארק קענטיק געוווען די השפעה פֿוֹן לַיְזָעֶר וְוָאָלָף. עטלעכע לידער זיינע (אלץ פֿאָר דער מלוחמה) האט זיך געליבן אַיבָּרְצְּזָעָצָן, אָדרער שווין געהאט אַיבָּרְצְּזָעָצָן, דער וויסטרוישער פֿאָעָמָט טאנק...".

"אין ווילנער געטאָ — שרייבט וויטער א. סוצקעוווער, — און אין די דערשער טארפֿ-גריבער, ווי אויך אין עסטעאנע האט ער אָסָּד, זיינער אָסָּד געשריבן. זיינע מערטטען שאָפּונְגָּעָן זיינען קענטיק פֿאָרָה פֿאָלָן געווֹאָרָן. בי מיר געפֿינְגָּז זיך עריגעץ אָ פֿאָר לַיְזָעֶר זיינע, נאָך קיינמאָל נִיטְ-פֿאָרָעָפֿ-גְּטָלְעָכָע — וואָס ער האט געשריבן אין די געטאָיָאן. אָד קאָן זַיִּה, לַיְזָעֶר, ניט געפֿינְגָּז. אַיִּינְס הַיִּיסְט — "טָאָרָףִיְּדָה", כִּידָעָמָאָן זיך זיינס אָ לִיד ווּוְגָן [אייצִיך] וויטענְבָּרְגָּן, וואָס אָיו שטארק געפֿעלְלָן קְלָמְנָאוּוִיטָשָׁן. און נאָך אָ גַּעֲטָאָלִיד, וואָו ער האט פֿאָרְגְּלִיכְּן דעם פֿאָלִיכְּאָנט בְּיִם טוּיְעָר צָו אָ טְעַרְמָאָמְעָטָע, פֿאָרָה קוּוּטָשָׁט אָונְטָעָרָן אָדָּרָעָם...". כִּחְאָב גַּעֲהָרָט — פֿאָרְעָנְדִּיקָּט זיינ בריווֹו א. סוצקעוווער, — אָז בי זיינע לעבען-גַּעֲלִיבָּנָעָן חָבְּרִים האָבוֹן זיך פֿאָרָהִיט נאָך אָנדְרָעָ לַיְזָעֶר. ס'וֹאָלָט גַּעֲוָעָן אָ יּוֹשָׁר זַיִּה אָוִיפֿ צוֹאָמְלָעָן...".

זענונג הירש גליק אין דער ווילנער געטאָ שרייבט ש. קאָטשעראַד גינסקי (אַיִּינְס דער מאָנטָן בּוֹך "איַך בֵּין גַּעֲוָעָן אָ פֿאָרְטִּיזָאנְגָּעָר"):
... אָן דער ווילנער געטאָ אַיִּינְס ער לאָנגָן נִישְׁט גַּעֲוָעָן, ער ווערט אַיבָּרְצְּזָעָצָן הַינְּטָעָר ווילנער, אַיִּינְס אָרְבָּעָטְסְ-לְאָגָעָר ווַיִּסְעָוָאָקָע, וואָו ער דָּרָףִי, צוֹאָמָעָן מִיט נאָך אָ פֿאָר הַונְּדָרָט יִדְּן, גַּרְאָבָן טָאָרָף. דִּי זיינער שלעכטָע לעבענס אַיִּינְס אָרְבָּעָטְסְ-בְּאָדִיבָּנְגָּנְגָּעָן האָבוֹן אַיִּינְס נאָך מַעַר פֿאָרְשְׁטָאָרָקָט דַעַם ווּוְילָן צָו באַשְׁרִיבָן אַיִּינְס קְיִינְסְטְּלְעִירִישָׁר פֿאָרָם דָאַס אַיבָּרְצְּזָעָרָעָר שְׁאָפָעָ, וואָו די יִדְּן שלאָפָן אוֹףְּ הַאָרָטָע נַאֲרָעָס, דער פֿינְצְּטָאָרָעָר שְׁאָפָעָ, וואָו די יִדְּן שלאָפָן אוֹףְּ הַאָרָטָע נַאֲרָעָס, אָונְטָעָר אָ צְעַלְעַכְּרָטָן דָאַס — רֹוט ער, הַיְרְשָׁקָע, נִישְׁט אַיִּינְס ער שְׁרִיבָט".

די "לייטעראַט-פֿאָרְאַיְנִיקָּוָג אַיִּינְס גַּעֲטָאָ, וואָס האָט אַרְגָּאַנְיִזְרָט

קאנקורדן אויף ליטעאָרישׁ שאָפּוֹגַעַן, האט פֿרְעָמִירֶט הִירְשׁ גְּלִיקַן צוּווִי מֶאָל פֿאָר זִינְעָן וּוּרְקָן, פֿוֹן צִיְּיט קְוָמֶט עֲרָאֵן גַּעֲטָאָ. דָּאַס אַיְנְצִיךְעָ אָרט זַיְנָס אַיְן דָּאָן אַיְן יוֹנְטָה-קְלִיבָּ, וּוּאוּ עָרָ לִיעְנַט פֿאָר דִּי יְוָנְגָעָ צְהֻעָרָעָס זַיְנָעָ וּוּרְקָן אַיְן האט גְּרוֹיס דָּעַרְפָּאַלְגָּ. (ז"ז 106-104).

פרץ מיראנסקי, אַיְן זַיְנָ בְּרִיוֹן צוּ מִיר, דָּעַרְמָאנְט הִירְשׁ גְּלִיקַס חֶבְרִים — מְשָׁה גּוּרְעוּיְתֶשׁ (גּוּוּעָן אַיְן שָׂוּעָדָן), אַברָהָם רָאַטְקִינְד (אַיְצָט אַיְן נְיוֹ-אַרְקָן), וּוּאַס וּוּסִין אָדָעָר גַּעַדְעַנְקָעָן גְּלִיקַס לְדַעַרְ. אָ. רָאַטְקִינְד קָעָן אֶלְיָהָד פֿוֹן הִירְשׁ גְּלִיקַן, נָאָךְ נִישְׁתְּ גַּעַדְרוּקָט, וּוּאַס עָרָ מִרְאָנְסִקי, גַּעַדְעַנְקָט בְּלוּזָן דָּעַמְפְּרִין:

עַמְעָרֶל, עַמְעָרֶל, שָׁעֵפֶן
פְּרִישְׁיַּקָּעָ וּפְסָעָר מִיר אַיְן,
נוּם מִיטָּמִין פִּין
אַיְן בְּרוּנָם אַרְיָה,
אָפְשָׁר וּוּעָט דָּאָן
גְּרִינְגָּעָר מִיר זַיְנָ !

מוֹזֵן מִיר, כָּל זָמֵן סְ'אַיְן נִשְׁתְּ שְׁפָעָט, נִשְׁתְּ מִיד וּוּעָדָן צוּ זָכָן אַיְן צוּ גַּעַפְּגַעַן נָאָךְ שְׁאָפּוֹגַעַן פֿוֹן הִירְשׁ גְּלִיקַן.
צְעַשָּׂא רָאוּנְבָּרָגָ, אֶ מִיטְגָּלְדָּ אָמִיטְגָּלְדָּ פֿוֹן דָעָר פְּאַרְטִיְּאָגָעָן-אַרְגָּאָנוּיְאָצְיָעָ
אַיְן וּוּלְנָעָר גַּעֲטָא (אַיְצָט אַיְן אַמְעָרִיקָעָ) פְּאַרְזִיכְעָרָט, אָז בְּדוּךְ גָּאָלְדָּ
שְׁטִיְּן, וּוּאַס לְעַבְתְּ אַיְצָט אַיְן יְשָׁרָאֵל, אַיְן גּוּוּעָן נָאָעָטָן צוּ הִירְשׁ גְּלִיקַן
אַיְן דִּי לְעַצְתָּעָ יְאָרָן זַיְנָעָ. עָרָ וּוּיָס אָפְשָׁר וּוּאָסְעָרָעָ סְ'אַיְן אָמְבָּאָ
קָאנְטָעָ פְּרָטִים וּוּעָגָן אִימָּ.

אַיְן זַיְנָ בְּזַק "מִיטָּן פְּנִים צָום מַאְרָגָן" (וּאֲרָשָׁע, 1952) אַיְנָעַט
אַרְטִיקָל "גְּרוֹנְטִ-שְׁטְרִיכָן פֿוֹן גַּעֲטָא אַיְן לְאַגְּעָרְ-לִידָּ" (ז"ז 141-161)
בְּרַעְנָגָט ש. לְאַסְטִיק אֶלְעָנְגָר לְיִד "עַס הָאַט אָונְדוֹן דָּאָס לְעָבָן גַּעַ-
רוֹפָן", וּוּאַס הָאַט זַעֲקָס-אָוּנְ-דִּרְיִיסִיק שְׁוֹרוֹת (מִיטָּ אֶ דָעַרְפִּין) אַיְן
דָעַרְבִּי גִּיט עָרָ צָוָן, אַז דָּאָס אַיְן "לְלוּיט אַלְעָ וּוּאַרְשִׁינְלְעַכְקִיטָן" הִירְשׁ
גְּלִיקַס. אַברָהָם סּוֹצְקָעְוּעָר פְּאַרְזִיכְעָרָט מִיד אַיְן זַיְנָ דָעַרְמָאנְטָן בְּרִיוֹן
צָוּ מִיר (פּוֹנָגָט 8טוֹן יְוָלִי, 1952), אַז דָּאָס לְיִד "הָאַט גַּעַשְׁרִיבָן אַיְן
וּוּלְנָעָר גַּעֲטָא לְיִבְּרָאָעָנְטָאָל (סְ'הָאָט צוּ גְּלִיקַן קְיִינָן שִׁיכְוָתָן)".
אַיְן דָעָר אַנְטָאָלָגִיעָ לְיִדְעָר פֿוֹן דִּי גַעֲטָאָס אַיְן לְאַגְּעָרָן" (ז"ז 248-
249) וּוּעָרָט גַּעַרְאָכָט אֶלְיִיד "לְאַמִּיר שְׁוּוִיגָן" מִיטָּ אֶ בְּאַמְעָרְקָוָגָן, אַז

מ'אייז נישט זיכער, צי ס'אייז הירש גליקס. שריבט א. סוצקעוווער אין זיין ברדיוו: «אויך דאס ליד, לאמיר שווייגן», בין איך איבערציגט, איך ניט גליקס; ס'אייז ניט אין זיין טאן».

הקייזר, מען דארך זיין זיעער פארזיכטיק ביימ מײיחס זיין, ביימ צוּשְׁרִיבָּן פֿרַעְמָדָע לֵידָעָר צוּ הִירְשָׁ גְּלִיקָן. מִדְאָרֶךְ בְּעַסְעָר פֿלִיסִיךְ זוֹכָן זִינְגָן אַיְגָנָעָן לֵידָעָר. פֿרְץ מִירְאָגָסָקְ מִינּוּטָה, אָז אַין וּלְבָנָעָר מְזֻזִּי אָוִיךְ שְׁטְרָאַשָׂוּן גָּסָס נּוּמָעָר 6 קָאנְגָעָן זִיךְ גַּעֲפִינְגָעָן הִירְשָׁקָעָס מְאָזְנוֹסְקוּרִיפָּטָן. לֵידָעָר, זִינְגָעָן מִירְ לְחַלְוָתִין אַפְגָּעָרִיטִין פֿוֹן וּלְגָנָעָ, אָזְנָ מִירְ קָאנְגָעָן נִישְׁטָ דָעָרְגִּין צִי זִינְגָעָן דָאָרְטָן וּוּרְקָלָעָר פֿאָרָאָן לֵידָעָר פֿוֹן הִירְשָׁ גְּלִיקָן.

3

די ערשות צוּן לידער פון הירש גליק, וואס ווערן דא געגעבן אין בוד (ז'י זינען געדרוקט געוווען אין "יידישע קולטור" 1952, נומער 8), זינען פארעפנטעלעכט געווארן דורך הירש גליק אין די יאָרֶן 1939 און 1940. ער איז דאן אלט געוווען, ליט איך ווערטיע — זינען-צואָנגץיך יאָר, און לויט דער אַנדערער — אַ מעָרְצִיכְעָרָע — אַינְגָאנְצָן אַ זיבָעָצָדָצָן יאָר. זיער מעָלָעָד, אוֹ אַינְקָעָ לִידָעָר, וואס זינען געדרוקט געוווען אין אַט די צוּוִי יאָר, זינען געשריבָן געווארן דורך הירש גליק מיט אַ יאָר פֿרִיעָר. זאגט דאָך עֲדוֹת פֿרְץ מִירָאנְסְקִי, זִין עַלְתְּעַרְעָרָר חַבָּר אָוֹן שׁוּוּסְטַעַרְקִינְדָה, אוֹ פֿרִי האָטָה הִירְשְׁקָעָ גענוּמָעָן שְׁרֵיְבָן". צוּוִישָׁן די מִתְגָּלִידָעָר אָוֹן באַטְיִילִיקְטָעָ אין די זָמְלָהָעָפָטָן "יָוְנוֹגָאָלָד", וואס זינען דערשְׁנָעָן אָין ווַילְנָעָ אין די ערשות פֿרִי חדְשִׁים פֿון 1939, אַינְאָרְאָפְּרִילָה, אָוֹן דער יָוְנוֹגָעָטָשָׁקָעָר הִירְשָׁ גְּלִיק (נאָך דעַם דִּיכְתָּעָר לִיְזָעָר וּוְאַלְפָן), וואס אִיז גָּעוּוֹן אַינְגָעָר פֿון דער גְּרוּפָע "יָוְנוֹגָ-וַוְילָנָעָ" (גָּעוּוֹן פֿון די סָאמָעָ וּוְיכְטִיקְסָטָע). אַסְימָן: אין די פֿרִי (אָפְּשָׁר זינען אָרוֹיס נָאָך הָעָפָטָן?) אוֹיפָגָהָעִיטָעָ הַעֲפָטָלָעָך, וואס האָבָן אַינְגָאנְצָן צָוָאָכְטָזְטָעָר, אָוֹן הִירְשָׁ גְּלִיק פֿאָרָה טְרָאָטָן מיט זִיבָן לִידָעָר.

די זִיבָן לִידָעָר: "אמָאלָה", "זָעַקָּס וּוּלְףָ" ("יָוְנוֹגָאָלָד", אַינְאָרָד 1939), "שְׁמַשּׂוֹן" (פֿעַבְרוֹאָר), "דָּאָס אַוְיגָ", "דָּעָר אַיְבִּיקָעָר נִינְגָן" (מעָרְץ), "לוֹגִיטָדִי מָאָמָעָ מִיךְ", "הַוְסִינְיָי טְשָׁעָבִי אָגְלִי" (אָפְּרִילָה), אָוֹן די וּוְיִטְעָדִיקָעָ דָּרְרִי לִידָעָר: "די נָאָכָט פֿון סְעַטְעַמְּבָעָר 1939", "דָּעָר נָאָרָאָטָשָׁ בְּרוּזִיטָה אָוֹן בְּלוּיָּעָ זָאָמָד" (וּוְילְנָעָר עַמְּעָסָה, סְעַפְּטָעָמְבָעָר אָוֹן נָאוּעָמְבָעָר 1940) בְּרַעְנָגָעָן פָּאָר אָוְנוֹזָ אָרוֹיס אָן אַינְ טְרַעְסָאָנְטָעָ דִּיכְתָּעָרִישָׁע פֿעַרְזָעְנְלָעְכִּיטָה, וואס אִיז גַּעֲבעַנְטָשָׁת מיט אַ שָּׁאָרָפָ אַוְיגָ, מיט אַן אַינְגָאָרְטִיקָן גַּעֲמִיטָ-צּוֹשְׁטָאָנד, מיט פֿאָרְלָאָנְגָעָן, טְרוּיָמָעָן אָוֹן וּוּזָיעָס אָוֹן אַוְיךָ — אַנְטוּיְשָׁוּגָעָן, גַּעֲדרִיקְטָעָר שְׁטִימָונָג.

און צויפיל. אין דער אונטערשטער שורה אבער פארמאט דער יונגער דיבטער-אנהויבער גלייבן, מוט און אויסבליך אויף בעסערע ציטן. די טריומען זיינען פארשיידענע — לכתילת — אפלו יינגלאשע, אבער דערנאנך (דער «דענאנך» איז געדוקט אויף און אנדערטהאלבן יאָר?) —

שווין קלארע, רעלע, קאנקרעטע, מוטיקע פאַראַלְאַגְּנָעַן. דער יונגער דיבטער קומט אַרוֹים מיט אָן אִיגּעַנְעַר קלארע, לויטערער שפראָן, און ער דרייקט אויס בוילעט און קלאר אַ געַדְאַנק, אַ סיטואָצְיָע. ער מאלט מיט אַ זיכּערער האָנט אַ מענטש, אַ דְּרָאָגָן, אַ גַּעֲרָאָגָן, אָט — דיַי, צָאָרָט, סְוֶבְּטָעָל, און אָט אוּיךְ — האָרבּ, שטָאָרָה, שְׁנִידִיקִיךְ. ער אִיז אַ באַלְעָבָס אַוְיף דער שְׁפָרָאָר, ער קאָן לֵיק, שְׁאָרָה, שְׁנִידִיקִיךְ. ער אִיז אַ פְּרִיאַנְטָשָׂאָפָּט פָּוּן וּוּרְטָעָר, בִּילְדָּעָר, אַיִּז שְׁפָנְגָּעָן אָוּן לְאֹוֹת זִיךְּרָנִית מִיטְרִיסְטִין פָּוּן וּוּרְטָעָר, מִיר טְרַעְפָּן עַס אַיִּן מַאֲשָׁן, מַעֲטָאָפָּרָן, מַלְּצָהָדִיקָּע אַוְיסְדוּרָקָּן, וּוּיַּמְּרִיר פְּרִיאַנְטָשָׂאָפָּט אַ גַּעֲנָצְגּוּרִיסְטָר מַאֲס בֵּי אִינְיִיקָּע פָּוּן זַיְנָעַ פְּאָרְגִּיעָר, דִּי זַיְעָרַ.

טאַלְעַגְּטָפְּלָעַ, אַבָּעָר שְׁטָאָרְקִיבָּאַרְעַדְעַוְדִּיקָּע «יְוָנָגְדוּוּלְגָּעָר». סְאִיּוֹן זַיְכָּעָר אַיְנְטָרָעָסָאנְט זַיְן נַאֲעַנְטָעַ פְּרִיאַנְטָשָׂאָפָּט אָוּן פָּאָרָה עַרְוָּגָּפָּאָר לִיְיָעָר וּוּאַלְפָּגָּן, אִינְיָעָר פָּוּן דִּי אַרְגִּינְגָּעָלָע «יְוָנָגְדוּוּלְגָּעָר». פָּרָץ מִירָאָגָּסָקִי שְׁרִיבִּיטָמִיר אַיִּן זַיְן בְּרִיוּ: «הִרְשָׁ גִּילִּיק אַיִּז גַּעַוְעָן שְׁטָאָרָק בְּאַיְנְפָּלוּסָטָם פָּוּן אִים, פָּאָר וּוּמְעָנָס תְּלִימִידָּעָר הָאָט זִיךְּרָנִית חַמִּיד גַּעַהְלָתָן». זַיְן נַאֲעַנְטָעַ פְּרִיאַנְטָשָׂאָפָּט צָו דָעַם בְּצִימְצָמְדִיקָּוּן לִיִּיְהָרָה.

רִיקְעַר-עִפְּקָעָר לִיְיָעָר וּוּאַלְפָּיָר אִים וּוּאוֹלְבָּאַקְּמוּמָעַן. הִרְשָׁ גִּילִּיק, וּוּמִיר זַעַוְנָה פָּוּן דִּי אַוְמְבָאַקָּאנְטָע בְּיְזָהָעָר לִיְדָעָר, אַיִּוֹן צִילְאָנְגָּעוּוּנְדָּת. זַיְן יַעֲדָעָס לִיְדָהָאָט אַ מִיִּין, אַ קלְאָרָע בְּוּנָהָא ערְפִּירְט אָוּן דָּעְרְפִּירְט דָוְרָךְ גַּעַצְיְּלָעָט, גַּעַטְאָקְטָעָר שְׁוֹרוֹת צָו דָעַם גַּעַוְיָנְטָשָׁן צִיל. זַיְן יַעֲדָעָס לִיְדָ, וּוּגְרוֹזִים אַדְעָרָקְלִינָה עַס אַיִּז נַיְשָׁטָמָה, הָאָט אַיִּן אַנְהָוִיב מִיט אַסּוּף. ער דָעְרְגִּרְיכִּיט עַס דָוְרָךְ אַרְזִיסִּיּוֹתָרָה, אַזְּנָעָמָן בְּאַטְאָנוּן קָאַנְטָרָאָטָהָן, דָוְרָךְ אַ גַּעֲרָאָגָּל, וּוּאָס פָּאָרָה עַנְדִּיקְט זִיךְּרָנִית אַיִּן אַיְבָּעְרְבָּרָאָן, אַיִּן אַפְּט — וּוּרְטָעָר דָאָס לִיְדָבָּאָגְּלִיטָה.

מִיט אַ מְסֻרְ-הַשְּׁכָל, שִׁיר נִישְׁתָּוּ וּוּי אַיִּן אַ פָּאָבָל. מִיר בְּאַמְעָרָקָן אַיִּן דִּי צָעָן לִידָעָר אַ כְּסֶדֶדִיקָע שְׁטִיגְעַרְוָנָגָה, אַ בְּפִירְוּשָׁע אַלְצָמָעָרִיזָוָאָקָסָנְדִּיקָע רִיפְּקִיָּת. דִּי צָעָן לִידָעָר, וּוּאָס זַיְנָעַן פָּאַרְעַנְטָנְלָעָכָט אַיִּן אַזָּא קָוְרָצָן צִיִּיטָאָפְּשָׁנִיט זַיְנָעַן פָּוּן אַ פָּאָרְשִׁידִינִיּוֹתָרָה אַרְטִיקְוָן כְּאַרְאָקְטָעָר אַיִּן אַנְהָהָאָלָט. פָּוּן סְתָמָ אַוְויִ טְרוּיְימָעָן («אַמְּאָלָל») — «אַיִּךְ הָאָב אַמְּאָל גַּעַטְרִוִּימְטָה») קָומָט גִּילִּיךְ דָאָס פְּרַעְכְּתִּיקָע, טְרַעְפָּיִלְעָכָר לְעַכְעַר לִיְדָ «זַעַקְס וּוּלְפָה», וּוּאָס בְּרַעְנָגָט אַרוֹסִים דָאָס הָאָרְבָּעָה לְעַבְנָה פָּוּן זַיְן פָּאַטָּעָר, פָּוּן זַיְעָר הָוִיָּה, אוּפְּס וּוּמְעָנָס עַס רָוּקָן זִיךְּרָנִית זַעַקְס

ויאכעדייקע טאג ווי זעלס וועלט. און גלייך — אַ שפֿרָונְג פֿוֹן זַיִן אַינְבּוֹוַיְנִיקְסְטֶער טְרוּיְמְעַרְשֶׁעָר וּוּלְט אָן פֿוֹן זַיִן אַרְעַמְעַר הַיִם צַו דָעַר מַעֲכְטִיקָעַר שְׁמַשּׂוֹן הַגִּבּוֹרְ-גַּעַשְׁתָּאַלְט, וּוּעַן יַעֲנֵעַר אַיִן בְּלִינְד, שְׁטוּמ אָן מַאֲכְטָלָאָן. אַבָּעַר נִישְׁט דִי גַּעַפְּאַלְגְּנִיקִיט אָן דַעֲרַשְׁלָאָגְּנִיקִיט פֿוֹן אַ וּוּלְעַר מַטְעַ, וּאָס חַזְקָט פֿוֹן אִים, אַיִן דָא דָעַר עַיְקָר. הַירְש גְּלִיקָן פָּאַרְכָּפְט דָעַר מַאֲ- מַעֲנַט, וּוּעַן «סְקָעַרְט וִיך אָס (צַו שְׁמַשְׂוָעָן) דָעַר אַמְּאַלְקָעַר כּוֹחַ» אָן «נַאֲך אַמְּאַל בָּאַצְיְוָבָרְט עַר מִיט זַיִן מַאֲכְטִיקָן בָּאַנְיִיטָן גַּלוֹבִין...». אָן דָאָס יַוְנְגָע יִדְישָׁן בְּחוֹרְלָן פֿוֹן שְׁנִיפְּרִישָׁאָק פָּאַרְגְּלִיכְּט זַיִך מִיטַּן לַעֲגַנְדָּאַרְיָשָׁן בִּיבְּלִישָׁן הַעַלְד. עַר גַּעַזְזִוָּאוֹ הַאֲט עַר שְׁוִין, מַשְׁמֻוֹת, גַּעַאנְטָה, אָן סְקָומְט אַ צִּימָט, וּוּעַן מַיוּעַט זַיִך נַוְיִיטִיקָן אַיִן כּוֹחַ, אַיִן גַּלוֹבִין. עַר רַופְט אַוִּיס, הַירְש גְּלִיק :

אַ, הַעַלְד ! צַו דִּיר מִינְעַ גַּרְעַסְטָע לַוְיִבְן !
אַיך שְׁטִי וּי דַו מִיט גַּעַקְאָוּעָטָע הַעַנְטָן,
נַאֲך סְטִילְעַט אַ פּוֹנְקָן פֿוֹן לַעֲצָטָן גַּלוֹבִין,
אָן אַונְטָעַר מִיר דָעַר שִׁיטְעָר בְּרַעַנְט ... («שְׁמַשְׂוָעָן»).

דָאָס לִיד «שְׁמַשְׂוָעָן», לְאַמְּרַ נִישְׁט פָּאַרְגָּעָסָן, אַיז פָּאַרְעַפְּנְטָלְעָכְט אַיִן פְּעַבְרוֹזָאָר 1939. — גַּעַשְׁרִיבָן אַיִן עַס אָפְשָׁר נַאֲך פְּרִיעָר, אַיִדְעָר דִי הַיְּטַלְעָרִיסְטִישָׁע בָּאַנְדָעָס הַאֲבוֹן זַיִך גַּעַלְאָזָט אַוִּיפְ פּוֹילָן. אַבָּעַר שְׁווֹין דָאָו הַאֲט גְּלִיק זַיִך אַגְּשָׁמִידָט מִיטַּן אָן פָּאַרְזִיכְעָרָט. אָן «פְּרַעְמָד אַיז אָס דִי שְׁרַעַק» אָן עַר הַאֲט גַּעַזְאָנְטָט דִי וּוּלְט, וּאָס זַיִוְיִ דִי «וּוִילְדָע סְטָאָדָע אַרְוֵם הַעַלְד», פָּאַרְמָעָסְט זַי זַיִך אַוִּיפְ אִים, דָעַם יַוְנְגַעְתָּשָׁקָן בְּחוֹרְלָן, אָוָ «אַוִּיבָּעָר וּוּטָאָוּקָע, וּוּט עַר מִיטְשָׁלְעָפָן זַי, דִי זַיְנְדִיקָע וּוּלְטָמָ, אָן קַבְּרָ אַרְיִין...». לִידְעָה, אַיצְטָן, אַ פְּרַעְצָן נִישְׁט, וּאָוָו דָעַר קַבְּרָ פּוֹנוּמָ אַומְגַעְקָוּמוּנָעָם דִּיכְטָעָר גַּעַפְּגַט זַי... אַיְנָעָם פְּרַעְטָן לִידָ, «דָאָס אַוִּיגָ», פָּאַרְגָּעָט זַי הַירְש גְּלִיק אַוִּיפְ נִיעַ דִּיכְטָעָרִישָׁע וּוּגָן. עַר שְׁלָאָגָט אָן אַיִן הַעֲכָרָע עַולְמוֹת. «פָּאַרְאָן אַזְאָ אַוִּיגָ, וּאָס וּוּאָכְט אַוִּיפְ אַונְדוֹ אַלְעָעָ», — זַאֲל עַס זַיִן גּוֹרָל, מַזְוָל, בָּאָ שְׁעַרְטְּקִיִּיט אַדְעָר גָּאָר — אַיְנְגַעְנָר גַּעַוּוִיסָן. עַס אַיבְּעַרְדָּאַשָּׁן אַונְדוֹ וּוּדְעָר דִי גַּעַצְיְלָטָע, גַּעַטְאָקְטָע שְׁוֹרוֹת, וּאָס בְּרַעְגָּעָן אַרְוִיס דִי בָּאָבָעָ, אִים גַּופָּא אָן זַיִן אַוִּיסְקָוָק אַוִּיפְ אַבְּגִינְעָן. דָעַר גַּעַרְאָגָנָל פֿוֹן נַאֲכָט אָן פְּרִימְאָרָגָן, פֿוֹן פִּינְצְטָעָרְבִּיש אָן לִיכְטִיקִיט, אָן וּוּדְעָר-אַמְּאַל —

די באטאנונגא, און מאז זיין וואך, וויל ווי נאר דאס אויג לאזט אראפ א וויע... דאן לאזט זיך אראפ די נאכט"... און א ניעדר דיבטערישער שפאגן — דער שארכער מענטשלעך-סאציאלער מאטיוו, וואס באגלייט דאס גלענ贇דיק ליד "דער אייביקער ניגונ", וואו עפיק פארט זיך מיט ליריק, וואו באלאדע מישט זיך מיט רעליסטיישר מאלעדי. שפיליעודיקע שורות בייטן זיך מיט שארכע און סענטימענטאלע אויסדרוקן — מיט איראניש-סארקאסטיישע פאי-ראלען און קאנטראסטן: קלוייסטער און בעטלער, זומער און בעט-לייע, אייביקייט און פאגענגלעבקיט. קלוייסטער-גלאק און בעטלער-גייטארע. און "אמאל האט ער (דער בעטלער) פיט געהאט", האט זי אין מלחה פארגענס", און "אמאל האט ער אויגן געהאט", האט זגאט ניט פארגוונען און זיי פאלאלשן"... און לסתוף — שווין ניטה דער בעטלער, זיין ארט ארום קלוייסטער איז פריי", אבער דער דיבטער, ווען ער "גיט דעם קלוייסטער פארביי", פארגענט נאך אלץ "דעם אלטנס (בעטלערס) ניגונים..."

אגב, ניגונ, געזאנג און אין איניקע גליק-ילדער אַ וויכטיקער עלעמענט: זיין פאטער "זינגעט אונטער מיט אַ תhalbימ-ניגונ" (זעקס וועלף), עס "זינגעט אין אים ציעדער אבר" ("شمושן"), זיין מאמע "זינגעט הארציק זוי אַ תחינה" (וועיגט די מאמע מיך און זיגוט), און "אין דער לופטן — הענגען נאטו / און זיי זינגען זיך אלין" ("בלאע זאמד")... אזי איז דער ניגונ, דאס ליד, דאס געזאנג גע-างנגען מיט דיבטער, געואנדלט און איבערגעוואנדטלט און דערדאך גע-בראכט געווארין דורך אים איז דעם פרעטיכון פערטן פערו פון זיין אומשטערבילעך "זאג נישט קיינמאָל":

"טשעריבו איז דאס ליד מיט בלוט און מיט בליע,
סאיין נישט קיין ליד פון אַ פויגל אויף דער פריי,
נאָר ס'האָט אַ פאָלק צוישן פאנדיקע ווענט
דאָס ליד געזונגען מיט נאגאנעס אַין די הענט".

דער גלגול פון אַ ניגונ! די איבערוואנדלינג פון אַ געזאנג!
דאָס זעקסטער ליד (וועיגט די מאמע מיך און זיגוט) איז אַ גאָר ניע און אַייגאָרטיקע וואָריַצְיַע אויף אַ וויגַלִַיד. דאס איז נישט קיין ליד, וואָס די האָרכִיקע מאמע זינגעט צו אַיר קיבד אַין וויגַל, נאָר אַ מײַן "דיַאלָָג", אַ געראנְגֵּל פון קיבד און מוטער. זי, די מאמע, וויל

דאָס קינד פֿאַרְוּוֹגֶן, אִינְשְׁטִילֶן, אָוֹן דָּאָס קִינְד רֵיסְטֶט זִיךְ פּוֹן דָּעַר
מְאַמְּעַס שְׂוִיס, וַיְיַל נִישְׁתָּאִינְגֶּן, וַיְיַל עַס "פֿאַסְטֶט אִים נִישְׁתָּאִין לִיגֶן",
"אוּבֶן סְאִין אִים באַשְׁעָרֶת צַו זִין גְּרוּיס". עַרְנְסְטֶט אָוֹן שְׁפָסֶם, גּוֹטֶן
מוֹטוּקִיֶּט אָוֹן פֿאַרְאִיבֶל שְׁפִילֶן זִיךְ דָּא אָזְזִי פִּין!

אִינְגָּעָם זִיבְעָטָן לִיד ("הַוּסְטִיגִי טְשֻׁעָבִי אֲגֶלְיִי") קוֹמֶט אַרְוִיס פֿאַרְ
אָונְדוֹ דָּעַר יְוָנְגָעָר הַירְשָׁ גְּלִיק וַיְיַל אַפְּרֶעֶטְכִּיקָּר מְאַלְעָר. אַיְן זִיךְ
שְׁילְדְּעָרָן דָּעַם אִינְזָאָמָעָן טְעָרָק אַיְן וַיְיַלְגָּעָ אוּףְּ דָּעַר קָאַלְעַיְאָוּועָר
גָּאָס, אַרְוֹם דָּעַר באָז, גַּעֲבְּרוּיכֶט עָר, וַיְיַל אַזְּעַטְעָר מְאַלְעָר, פֿרְישָׁע
קָאַלְיָרָן, פֿאַרְבָּן אָוֹן דָּעַרְבִּיכֶט עָר אַפְּרֶעֶטְשִׁינְגְּאָטוּרָאִילִיס"
טִישְׁנָן "רְעַקּוּוֹיזִיט". אַרְיַעַנטְטַחַצִּים מִישְׁנָן זִיךְ דָּא מִיט אַרְמְוִיקָּעָ גְּעַנְבָּיָן
שְׁטָאנְדָן. אָוֹן דִּי טְרַעְפְּלַעְכָּע פֿאַרְגָּלִיכִין: "חוֹזֵי אַיְן הַקְּדַשְׁ-גָּאָס אַפְּלָמָעָיָן
בְּיָמָם", "חוֹזֵי אַפְּאַלְפִּישָׁ אַיְן וַיְיַלְעָיָן!" (אַפְּטִיךְ אַיְן וַיְיַלְגָּעָ — נָ. וָ. אָוֹן
דָּעַר "פְּאַלְמָעָ-בּוֹים" — מִיר האָבוֹן אִים דָּרְנוֹגָץ אִינְגָּעָם לִיד "זָאָגֶן נִישְׁתָּאִין
קִינְמָאָל" — "פּוֹן גְּרִינְגָּעָם פְּאַלְמָעָנְלָאָנד...".

די צְוֹוִי לְעַצְטָע לִידְעָר זִיבְעָטָן גַּעַדְרוֹקֶט אַיְן "יוֹנְגּוֹוֹאָלְד", אַפְּרֶיל,
1939. דָּאָס אַכְטָע לִיד ("די נְאָכָט פּוֹן סְעַפְטָעַמְבָּעָר 1939") אַיְן פֿאַרְ
עַפְנְטְּלַעְכָּט דָּעַם 6ְטָן סְעַפְטָעַמְבָּעָר, 1940. אִינְגְּזָוִישָׁן אַז אַיְבָּעָרִיס פּוֹן
אוֹן אַנְדָּעָרְטָהָאָלָבָן יָאָר. הַירְשָׁ גְּלִיק הַאָט זִיכְעָר פֿאַר דָּעַר צִיְּטָ גְּעַזְּ
שְׁרִיבָּן פְּלִי לְיִדְעָר, — אַיְן עָר דָּאָק גְּעוּווֹן אַפְּרֶעֶטְרָה תְּלִימִיד פּוֹן לִיְזָעָר
וּאֱלָפָן אָוֹן זִיךְ טִיפְעָר פֿאַרְעָרָעָה, אָוֹן לִיְזָעָר וּאֱלָפָה הַאָט אַנְהָוּבָּ 1939
זִיךְ פֿאַרְמָאָסָטָן אוּףְּ אַפְּוּלְטִיְּקָאָרָה, אָוֹן אַיְן קָרְצָעָר צִיְּטָ אַבְּ
גְּעַשְׁרִיבָּן 1.001 לִידְעָר. פְּרַץ מִירָאָנְסִיקִי דְּעַצְצִילָּת, וּוּעָן עָר אַיְן גְּעַזְּ
קוֹמָעָן פְּשָׁחְ-צִיְּטָ 1941 קִין וּוּלְנָעָן, הַאָט אִים הַירְשָׁ גְּלִיק "גְּעוּווֹן אַז
פָּאָק לְיִדְעָר, גְּעַנְגָּוּ פֿאַר צְוֹוִי בִּיכְעָר".

עַס אַיְן גְּעוּווֹן אָוֹסְטְּעָרְלִישָׁע, גְּרוּוּלִיקָע אָוֹן בְּרוּזְנְדִּיקָע צִיְּטָ.
הַירְשָׁ גְּלִיק אַיְן מִיטְגָּעָרִיס גְּעוּוֹרָן מִיטְּ דִּי גְּעַשְׁעַעַנִּישָׁן, אָוֹן וַיְיַלְגָּעָ
עָר אַיְן נִישְׁתָּאִין גְּעוּווֹן, הַאָט עָר אוּףְּ אַטְפִּין אָוֹפָן אַוְיְגָעָנוּמָעָן דִּי פֿאַר
סִידְוָנוּן. אָז עֲדוֹת אַיְן דָּאָס אַבְּעָרוֹפָן זִיךְ מִיט זִיךְ מְוֹתָהִידָּה,
וּוּמָעָן עָר פֿאַרְעָרָט אַזְּוִי שְׁטָאָרָה, דָּוֹרָךְ זִיךְ לִיְזָעָר, וְאָס גְּלִיק שְׁרִיבָּט
אוֹנָאָר דָּעַם. וַיְיַלְגָּעָ ער לִיְעָנְטָ אַבְּעָרָלְעָד זִיךְ לִיְזָעָר
"וַיְיַלְגָּעָר עַמְּעָס" נּוֹמָ' 8 (פּוֹנְגָּעָם 29 טָן אַוְיְגָוָסָט, 1939). זִיךְ דָּאַדְּיִי
נְאָכָט פּוֹן סְעַפְטָעַמְבָּעָר 1939" וַיְידָמָעָט הַרְשָׁ גְּלִיק טָאָקָע לִיְזָעָר
וּאֱלָפָה, מִט וּוּמָעָן עָר הַאָט צְוֹאָמָעָן אַבְּעָרָגְלָעָבָט אָוֹן אַדְוָרְכָּעָי
פִּיבָּרָט דִּי אַוְסְטְּעָרְלִישָׁע נְאָכָט. וּוּעָן דִּי "וּוְיִסְטְּ-פְּאַלְיִאָקִישָׁעָ תְּיִלוֹת"

וינגען "איין בהלה אפגעטראטען" און עס האט באדאסראפט אריינקומען
די רווייטע ארמי.

אט אייז לוייזער וואלפס סאנגעט:

אַ, שטילע, וילנע, מײַן געבורטשטאָט,
דיין שטילעד טײַך אַיז מײַן געמעט;
מײַן יונגעשטאָט, וואָס וויַ אַ גוֹרט, האָט
אַ קִיְּס פֿוֹן הִיגְלָעָן דִּיך גַּעֲהֵית.

וואֹר מײַג בענקייניקע טרייט
געשליפּן האָבן דיינע שטיינער,
און וואָר פֿאַרְשְׁטָאנְגָּעָן האָט מִיר אַיְגָּעָר:
דיין שטילעד וויַ, מעָר קִיְּגָּעָר נִיט.

אייצט ביסטו געהילט, באַנְיִיט,
איַך הַעַר דיין פֿוֹיְידְגַּעְוִישׁ פֿוֹן וַיְיטַן,
איַך זֶע דָעַם שְׂמִיכָּל דָעַם באַפְּרִיטַן

פֿוֹן דִּינָע בְּלִיכָּע יונגעלייט,
וְאָס האָבן לאָנג אַין טוֹנְגְּלִיקִיט
געטעוּמַט וויַ רַויְטַאַרְמִיעַר רַיְיטַן.

מיר זוערַן טִיך אַיבָּעַרְדָּאַשְׁטַּפּן פֿוֹן הִירְשַׁ גְּלִיקָס לִידַּה, וְאָס אַיז אַנְבַּן
גערעטַט פֿוֹן דָעַם "סָאנְגָּעָט" אַון וְאָס וּוְאָס אָוִיס פֿוֹן "אַ דָּעַרְמָאָנוֹגָן"
איַן אַ פֿרְעַכְתִּיקְעָר שְׁילְדָעַרְגָּגָג פֿוֹן דָעַם גַּעֲמִיטְצְוַשְׁתָּאָנְדַּר פֿוֹנוּם יונגעַן
טַאַלְעַנְטַפְּלַן פְּאַעַטַּה. איַן פֿרְעַכְתִּיקְעָר שְׁוֹרוֹתָה בְּרַעַנְגַּט עַר אָרוֹסִים זַיִן
איַגְּעַנְהַע שְׁטִימָנוֹגָה, דָעַם אִינְגְּוִינְיִינִיסְטָן אוּפְּפָרְבוֹזָה, דִי אַוִּיסְטְּרַלְּיִישָׁע
שְׁפָאָנוֹגָה אַון גְּלִיכְצִיְּתִיךְ דִי דָעַרְוָאָרְטָוָגָן פֿוֹנוּם פְּאָלָק, בַּיַּי וּוּמְעַן
עַס "פְּלַאַצְטַט דָאַס גַּעַוַּיְין פֿוֹן צְוָאנְצִיךְ יַאֲרַן". סְאַיז אַ לִיד פֿוֹן אַ
גְּרוֹסְן דִּיכְתָּעָה, מִיט צִילָּגָעָוּנְדְּקִיָּת אַון טִיפְּעָר אַחֲרִיוֹת פָּאָרָן
וְאָרָט, פָּאָרָן אַוִּיסְדָּרָוקָה, פָּאָרָן וּוּיְיטַעְרִידִיקָן אַוִּיסְבָּלִיךְ!

אוּיך אַין אַט דָעַם לִיד האָבן מִיר דִי בְּאַלְיְבָטַע וּוּרְטָעָר, אַוִּיסְ
דרְוָקָה, וְאָס מִיר טַרְעַפְּן בַּיַּי הִירְשַׁ גְּלִיקָן שְׁפַעְטָעָר: "דָעַר דָעַגְן גִּיסְטַּ
אוֹן גִּיסְטַּ אַון קָאָן דִי בְּלוֹטְפְּלָעָקָן אַלְעַ נִישְׁטַט פָּאָרְשָׁוּעְנְקָעָן". אַין זַיִן
"זָאָג נִישְׁטַט קִינְמָאָל" דְּרִיקְטַט עַר עַס אָוִיס אַנְדָעָרֶשׁ: "אַון וְאָס גַּעַ-

פאלן איז א שפריז פון אונדזער בלזט... דא, אין דעם ליאד "די נאכט פון סעפטעמעבר 1939" רעדט ער וועגן גואל, וואס "וועט אריינַ-קומען מיטן בעגניען" און איז זיין "וואג נישט קיינמאָל" — "ס'וועט די מאָרגנִיזּון באֲגילדּן אונדז דעם היינט"...
 דאס ניינט איז דער נאָראָטש ברוייזט" ("וילנער עמעס"), דעם 13טן נאוועמבער, (1940) איז, משמעות, אָגָעֵשְׂרִיבָּן פריער. מיר זען עס פון דעם דיכטערס שטימונג און פון דער האָרבָּעָה וואָר, וואָס ווערט אָרוֹיסְגָּעֶברָאָכָּט אִיגָּעָם ליד. מערכוֹירְדִּיק, אַט דאס יונגעַ יידִישׁ בחורל פון ווילנער שנִיפְּשָׁאָק, אַ תלְמִיד פון אַ "מְפִיצִיָּה-הַשְׁכָּלָה" שולע און אַ קִינְד פון רַעֲלִיגְיָ�וִידִישְׁלָעָכָּעָ עַלְתָּרָה, מַאלָּט אַין אַין ליד, אַין אַ צוֹוִיתָן, דָּרִיטָן, פָּעָרְטָן אַלְץ נִישְׁטְּיִידִישְׁעָ גַּעַד שְׁטָאָלָטָן, נִישְׁטְּיִידִישְׁעָ אַרְעָמְקִית אַון בעִיקָּר סְצָעָנָעָס פּוֹנוּעָס אַלְגָּעָד מִינְגָּעָם פְּאָלְקָסְלָעָן, אַונְדוּעָרָעָ יְקִיְישׁעָ יְונָגָעָ דִּיכְטָעָר אַין פּוֹלִין (איְבָּעָרְהַיִּיפְּט — דִּי ווֹאלְנָעָר קְלָמָן לִיס אַין בָּרוֹךְ אַלְצָקִי) — בִּידָע אַוְיךְ טְרָאָגִישׁ-אוֹמָגָעֶברָאָכָּט זָוֶרֶךְ דִּי דִּיטְשִׁישׁע (בָּעַסְטִיעָס!) הַאָבָן מִיט אַ באָונְדָעָרָעָר בָּרָאָוָעָדָעָשָׁקִיט אַון איְבָּעָרְגָּעָטְרִיבָּעָנָעָר פָּאָרָגָאָזָן פּוֹנָג גַּעַמְּאָלָט דִּי גַּעַוּונְטִיקִיט, לְסֻטִּיקִיט אַון בָּעַלְגָּוְטִישְׁקִיט פון זַיְעָרָעָ נִישְׁטְּיִידִישְׁעָ שְׁכָנִים אַון באָונְדָעָרָס הַאָבָן זַיְ אָרוֹיסְגָּעֶברָאָכָּט דִּי דָּאָרְפִּישׁעָ שִׁיקְסָעָס. וּוֹי אַנְדָעָרָשָׁ פָּאָסְטִיאָוִיךְ דָּעָר יְונָגָעָר ווֹאלְנָעָר הַיְרָש גְּלִיק דָּאָס הָאָרָבָּע, גְּרוּעָ, טְרוּיְעִירִיקָע אַון גַּעַשְׁפָּאָנָעָט לְעָבָן פון ווַיְסְרוֹסִישׁעָ פּוַיְעָרְנִיפְּשָׁעָר אָרוֹם דָּעָר אָזְעָרָעָ נָאָרָאָטָשׁ. דָעָם דִּיכְיָא טָעָר הַאָט "אָוָמָרוּ צָוָם נָאָרָאָטָשׁ פָּאָרָטָרָאָגָן", וּוֹאָוָרָה עָרָהָרָעָט זִיךְרָאָן אַוְיךְ כּוֹאָלִיעָס וּוּלְזָן אִים פָּאָרוּיָגָן". אַבָּעָר עָרָהָרָעָט זִיךְרָאָן אָוִיךְ טְרוּיְעִירִיקָע בַּילְדָעָר אַון סְצָעָנָעָס. אָוִיךְ אַרְעָמְקִית, אָוִיךְ צַעְרִיצְטִי קִיטָּה, אָוִיךְ אִימָּהָה, ווָאָס לוֹיְעָרָט פון אַלְעָל זִיכְרָאָן...
 נִישְׁטְּ גַּעַקְוּט אַבָּעָר אָוִיךְ דִּי גְּרוּיְיקָע בַּילְדָעָר, נִישְׁטְּ גַּעַקְוּט אָוִיךְ דָעָם טְרוּיְעָר, ווָאָס הַעֲנָגָט אַין דָעָר שְׁוּעוּרָר לְוֹפְטָה, פִּילְט זִיךְרָאָן שְׁוֹןָיָן דָעָר אַנְזָאָגָן אַגְּנִיָּה, אַון דָעָס הָאָרָבָּע דַּעֲלָעָל לִיד ווּעָרָט פָּאָרָעְנִידִיקָט מִיט דִי אוֹיְבָּרוּזְנִידִיקָע שָׂוֹרוֹת:

"אַון ווּן אַלְץ אַיְזָה גַּעַלְגָּעָן אַין נַעַפְלָ פָּאָרָהָילָט —
 הַאָט דָעָם חֹשֶׁךְ גַּעַשְׁפָּאָלָט אַ בְּלִיזְׁ וְיַאֲפָזְׁ — —
 בִּים נָאָרָאָטָשִׁיבָּרָעָגָה האָבָא אִיךְ דָאָן נָאָרָעָפְּפִילָט,
 ווַיְסְרוֹסָלָאָנדָן דָעַרְוָאָכָט, אִיר גְּוָאָל קְוָמָט אַן!"

וועידערצמאלן און אונזאג אויף די שפערעדיקע שורות איזו "זאג נישט קינומאל" — ווען "הימלען בליענע פארשטיילן בליעע טאג".

וועט קומען נאך אונדזער אויסגעבענטקטע שעה"... א טיף-אָרְגִּינְגַּעַל און דיכטעריש-מייסטעריש ליד איז דער מין אָקוֹוָאָרָעַל "בלאָע זאמֶד", וואו רײַפֿע בילדער, ווי ציטיקע פרוכט, פאלן פונעם יונגן דיכטער-בום. די עטלעכע פערזון זאגן עדות וועגן אָ פֿאָרְשִׁיְׂדְּגָּנְּקָּלְּרָנְּדִּיקָּן טָאָלָאנְּט, וואס דער יונג-פֿאָרְשָׁנִיטָעָנָעָר הירש גליק האט פֿאָרְמָאָגָט.

די פֿאָעָמָע "די באָלָאָדָע פֿון ברוינעם טָעָטָעָר" (סְפָּעָטָאָקָל אֵין לוקישקער טָרְמָעָ), וואס מיר גיבן דא איז בוֹז איז צומ ערשותן מאָל פֿאָרְעָפְּנָטָלָעָכָט גַּעֲזָאָרָן אִין תְּלִאָבִיבָעָר "גַּאָלְדָעָנָעָ קִיטָּת" (1949, ג', 4). אִין דער נָאָטְיאָז, וואס קומט נאך דער "באָלָאָדָע", שְׂרִיבָט צוֹוְשָׁן אַנדערן א. ס. (א. סוצקעוווער):

....פֿאָר לְיִוּעָר וּוּאָלְפָן, פֿרְץ מִירָאָנְסָקִין אֵין א. סוצקעוווערן (ז'י אלע האָבָן גַּעֲזָאָרָן אָוִיפֿת גַּרְוִיס-שְׁנִיפֿישָׁאָק) פֿלְעָגָט גְּלִיק פֿאָרְלִיעָנָעָן זִינְעָ ערְשָׁטָע לְיִדְעָר, וואס האָבָן גְּלִיךְ אֵין אָטָעָם גַּעֲזָאָן מִיטָּא פֿרִישָׁן, אָמְגָעָצְיוּמָטָן כֹּה אֵין אָנְגָּעָזָאָגָט אֵין עַכְתָּן, דִיכְטָעָרָישָׁן טָאָלָאנְּט... אִין יָאָר 1940 האָט דער יְוָנָגָעָר דִיכְטָעָר אַבְּעָרָאָשָׁת זִינְעָן חְבָרִים מִיטָּא אָגָּנְעָצָאָר רְיִי נִיְעָ קְרוּעָפְּטִיקָע לְיִדְעָר אֵין פֿאָעָמָעָת". א. סוצקעוווער דערמאָנט דא נאך לדְּדָעָר: "דָעָר פֿוּיעָר", "בלאָע זאמֶד" [אפשר נאָז יְדִישָׁה לְיִד "בלאָע זאמֶד"], וואס ווּרט אִיצְט גַּעֲדָרוֹקָט, — אִין עַס דָאָס יְדִישָׁה לְיִד "בלאָע זאמֶד", וואס ווּרט אִיצְט גַּעֲדָרוֹקָט, — נ. מ.], "צָו וּוְילְנָעָ".... אִין די אַקְּפָאָצִיעָיָאָרָן האָט עַר פֿיל גַּעָּר שְׂרִיבָן אֵין פֿון מָאָל-צָוָמָאָל אֵין גַּעֲזָאָרָן זִיְן טָאָלָעָנָט אַלְזְ-מַעְכְּטִיָּה קָעָר. דָעָר פֿאָרְבָּאָנְדָן פֿון לִיטְעָרָאָטָן אֵין קִינְסְטָלָעָר אֵין וּוְילְנָעָר גַּעֲטָאָה האָט אִם צְוַיִּי מָאָל פֿרְעָמִירָט, פֿאָר אָ דְרָאָמָעָ וּוּגָעָן לְעַבְנָן פֿון די וּוְילְנָעָר יִדְעָן אֵין די טָאָרְפָּ-גְּלִיבָר פֿון רְעָשָׁע אֵין פֿאָר דָעָר "באָלָאָדָע וּוְילְנָעָר גַּעֲהָאָט אָנְגָּעָשָׁרָבָן, וּוּי עַס דָעָרְצִילָן גַּעֲרָאָטָעוּוּתָעָ, גַּעֲוָעָן, האָט עַר גַּעֲהָאָט אָנְגָּעָשָׁרָבָן, וּוּי עַס דָעָרְצִילָן גַּעֲרָאָטָעוּוּתָעָ, אָ גְּרוּיסָע פֿאָעָמָע אָונְטָעָרָן נִאָמָעָן "דָעָר גִּיהְנוּם אָרוֹם לְעַנוּגְגָּרָאָד" (א. ס. — "די גַּאָלְדָעָנָעָ קִיטָּת", נוֹמָ, 4, ז"ז 180-181).

אייניקע האָבָן גַּעֲזָוִיְּפָלָט, צִי די "באָלָאָדָע פֿונָגָעָם בְּרוּינָעָם טָעָטָעָר" גַּעֲהָעָרט טָאָקָע צו הִירְשָׁ גְּלִיקָן, וּוּילְסָאִין נִשְׁתָּאָנָעָם כָּאָרָךְ רְאָקְטָעָר פֿון הִירְשָׁ גְּלִיקָס שָׁפָּפָן. אִיךְ האָבָן אָנְגָּעָפְּרָעָנָט בַּיִי א. סוצְקָעָוָה, שְׂרִיבָט עַר מִיר (איינְזִיְן בְּרוּוּ פֿונָגָעָם 19טָן يولִי, 1952) אֵין "די באָלָאָדָע פֿון בְּרוּינָעָם טָעָטָעָר" אֵין הוֹנְדָרָט פֿרָאָצְמָנָט פֿון

ה. גליק. איך האב אלין געהערט, זוי ער האט עם פארגעעליענט אין ווילנער געטאָ.

און וויטער שרייבט א. ס. אין דער נאטייך נאך דער "באלאָדער" :
די באלאָדער פון ברוינעם טעאטער", געשריבן אין ווילנער געטאָ
אגהיב 1943, האט הירש גליק אַרײַנְגֶּעַשֶּׁיקט אָונְטֶעֶן פְּסֻעוֹדוֹאַנִּים
טְּפֻּמְמָאָן פָּאָרֶן לִיְּדָעָרְקָאנְקוֹרָס בֵּין פָּאָרְבָּאנְדָּן פָּוֹן לִיטְּעָרָטָן אָן קִינְסְּטָן
לְעָרָ. די קָאַשְׁמָאַרְקָעָ בַּאלָדָע גִּיט אָונְדוֹ אַיבָּעָר דָּעָם עֲרַבְּטוּיטָ
גַּעַרְאָנְגָּלָל פָּוֹן די יִידָּן אִין לִקְיָשָׂעָר טָרְמָעָ, אַיְדָעָר מְהָאָט זַיִ אָפָּ
געפִּירָט אַיִּיךְ די שְׁחוּתָהָפְּעָלָדָעָר פָּוֹן פָּאָנָּאָרָ.

די באלאָדער האט "אבא קָאוּנָּעָר גַּעֲפָנוּן אָן ווַילְנָעָ, נאָךְ דָּעָר
בְּאָפְּרִיאָוָגָ, צָוִישָׁן די אוּפְּגָעָרְבָּעָנָּעָ קּוֹלְטָרְ-אָצְרוֹתָ" (ז' 181).

מען קָאָן זַיִד לִיכְטָ פָּאָרְשָׁטָעָן וְוִי די מְוַאָדְיקָעָ פָּאָסְּרָוָגָעָן
און די דָּעָרְנִידָּעָרְגָּדִיקָעָ וְוַילְקָרְ-אָקְצִיעָסָ פָּוֹן די דִּיטְּשִׁישָׁעָ קָאַנְבָּאָלָן
און זַיְעָרָעָ טְּרִיעָ אַרְוִיסְּהָעָלְפָּעָרָ האָבָּן אוּפְּגָעָרְסִילָטָ אָן אוּפְּגָעָ
שְׁוַיְדָעָרָט דָּעָם יְוָגָן עַמְּפִינְזָלְעָכָן הִירָּשָׁ גְּלִיקָ, וְוּמָעָן סָאיָן באַשְׁעָרָט
גַּעֲוָעָן צַוְּיָּין אָן דָּעָר מִיטָּ פָּוֹן דָּעָר טְּרָאָגִיךְ אָן הַעֲרָאָיָקָ אָן דָּעָר
וַוְילְנָעָר גַּעַטָּאָ. אָ בָּאוּיָּין — זַיְגָעָ פָּאָרְשִׁידָעָנָּעָ טְּרָאָגִישָׁ-הַעֲרָאָיָשָׁ
וְוָעָרָקָ, וְוָאָסָ זַיְגָעָן גַּעַשְׁאָפָן גַּעַוָּאָרָן דָּוָרָקָ אִים אָן דָּעָר גַּעַטָּאָ אָן
די פִּינְיָקָוָנָגָס-פְּלָעָצָרָ אָן זַיְגָעָן דָּוָרָקָ אִים, דָּעָם יְוָגָעָשָׁקָן דִּיכְטָעָרָ,
גְּלִיקָ גַּעַבְּרָאָכָט גַּעַוָּאָרָן צַוְּיָּין זַיְגָעָ מִיטְּלִידְבָּדִיקָעָ אָן מִטְּקָעָמָפָעָרָ,
אָונְדוֹזָעָר צָעָר זַיְגָעָן פָּאָרְלִיוֹרָן גַּעַגְּנָגְגָעָן פִּילָ פָּוֹן זַיְגָעָן וְוָעָרָקָ, וְוָאָסָ
ער האָט אִין יְעָנָעָר גַּוְרְלָפָלְעָרָ אָן גַּוְיְלִיקָעָרָ צִיְּתָ גַּעַשְׁאָפָןָ. סָאיָן
פָּאָרְבִּילְבָּן בְּלוּיזָ די "בַּאלָדָעָרָ פָּוֹן בְּרוּנָעָם טְּעַטָּעָרָ", וְוָאָסָ ערְ רָופָט
אָן סָאָרְקָאָסְטִישָׁ אָן מִיטָּ בִּיטְּרָקִיטָסָ "סְפָּעָקְטָאָקָלָ אָין לִקְיָשָׁקָרָ
טָרְמָעָ", וְוָאָסָ, וְוִי בַּיִּ פָּרָצָן אִין זַיִן קָהָלָתִ-דְּרָאָמָעָ "בִּינְגָאָכָט אַוְיָפָןָ
אַלְטָן מַאְרָקָ", פִּיגְוִירִין אָן בָּאַטְּיִילִיקָן זַיִד טְוִיָּעָ אָן לְעַבְּדָעָקָעָ,
אָן סָאיָן נִשְׁטָאָ דָא קִיְּן שָׁוָם דִּיסְטָאָגָץָ, קִיְּן שָׁוָם אָונְטָעָרְשִׁידָ צָוִישָׁן
טוֹיטָ אָן לעָבָןָ.

דעָר צָאָרָטָעָרָ, טְרוּמָעָרְיִשָּׁרָ אָן דָּעָלִיסְטִישָׁרָ דִּיכְטָעָר בְּאָקוּמָטָ
שְׁוַיָּין דָא, אָן דָעָר בַּאלָדָעָרָ, אָן אַנְדָעָר לְשָׁוֹןָ. וְוַילְדָעָ, שְׁרָעָקָעְוָדְיִיקָעָ,
שְׁוַיְדָעְרָגְדִּיקָעָ בַּיְלָדָעָר אָן חָלֹצִיאָנְגִּיצִיעָסָ טְוִישָׁן זַיִד כַּסְדָּר אָן דָעָר
צְעַוְוִיטִיקָטָעָרָ, צְעַפְּאַלְמָעָסְטָעָרָ בַּאלָדָעָ-זְוִוִּיְיָעָ. אַנְשָׁטָאָטָ פִּיגְלָ, וְוָאָסָ
אוּיפָ דָרָאָטָן זַיִגָּעָן זַיִי אוּיפָ הַעֲגָעָנְדִּיקָעָ נָאָטָן (אָן זַיִן לִידָ "בְּלָאָעָ
זָאָמָדָ"). מַעֲסָעָרָטָ שְׁוַיָּין דָא גָּאָרָ אָוְרָאָגָעָ, אָן סְפָּלָאָטָעָרָטָ אוּיפָ אָ
שְׁוַוְאָרָצָעָ פָּאָנָעָ... הִירָשָׁ גְּלִיקָ רָופָט צַוְ דָעָר וּוְעָלָטָ, וְזַאָל אַנְשָׁטָעָלָ

אייר טויבן אויער און אויסהערן די באלאדע פון דער גרויזאמער דראַזָּע, וואָס שפילט זיך אָפּ "הינטער ווענט און הינטער גראָטָן" ... און זוי משונחדייק און אייך צוֹלְהַכְּבִּידִיק עס טוישן זיך דָאַ בְּכִיּוֹן דָעָרָה הייבענע ווערטער מיט גראָבע רֵיִד. מִיר זַעֲנוּ דָאַ ווי פונעם צָאָרָטָן יִנְגָּל, וואָס האָט ערשות געהאלטן ביי "שִׁיר הַשִּׁירִים", רֵיִסְוָן זיך דָוָרָך בִּיאָז אַיְובְּ-לְעָסְטְּעָרְגָּעָן אָז דָאנְטָעְ-שְׁגָבוֹת. אָז ווי די ווערטער, די פְּרָאָזֶן זַיְנָעַן דָאַ אַנְגָּעָלִיטָע, פָּאַרְשְׁפִּיצְטָע. רְעַלְּסְטִישָׁעָר גְּרוּיָל גַּעַם מישט מיט קָאַשְׁמָאַרְיוֹזִיעַס.

דאָס ווַיְיטָעַרְדִּיקָע לְדִי "שְׂטִילְדִּי נַאֲכָט אַיז אַוְיסְגַּעַשְׁטָעַרְגָּט", אַיִּז, ווי ש. קָאַטְשָׁעַרְגִּינְסְּקִי דָעַצְיִילְט אַינְעָם בָּךְ "דאָס גְּזַעְנָגָן פָּוּן ווּלְגַעַר גַּעַטָּא", "גַּעַשְׁדִּיבָּן גַּעַוּאָרָן נַאֲכָט דָעַם ערְשָׁטְן דִּיוּעָרְטִישְׁ-אַקְטָן פָּוּן די פָּאַרְטִּיזָאָנָעָר פָּוּן דָעַר ווּלְגַעַר גַּעַטָּא אַיְצִיק מַאֲצָקְעוֹוִוִּישָׁן אָז ווִיטְקָעָ קָעְמָפָנָעָר, ווּלְכָעָ האָבָן הַיְנָטָעָר ווּלְנָעָ אַין 1942 אַוְיפְּגָעָרִיסָן אַיְטִישִׁישָׁן עַשְׁעָלָאָן" (ז' 47).

אבא קָאוּנָעָר, אַין זַיְנָ בָּרוּוֹ צָוּ מִיר, באַשְׁטָעַטִּיקָט, אוֹ דָאָס דָאַיְקָעָ לִידְ הַאָטְהָה, גְּלִיק גַּעַוְיִדְמָעָט ווִיטְקָעָן. דָאָס פַּרְעַכְטִיקָע לִידְ "דאָס זָאָגָל" האָטְהָה, גְּלִיק אַנְגָּעָשְׁרִיבָּן אַין וָאַלְדָּ (1943) ביִ רְעַשָּׁע, לעַבָּן ווּלְנָעָ, ווֹאָ ערְ האָט גַּעַרְבָּעָט ביִ טָאָרָף (דָאָרטָה, ז' 48).

מְדֹאָרָה שְׁטוֹגָעָן, ווי אַין דָעַר גַּעַטָּא-אַטְמָאָסְפָּעָר אָז אַין דָעַם גְּרוּיְלִיקָן צִוְּשָׁטָאנָד האָט הִירְשָׁ גְּלִיק, דָאָס יְוָגָעָ בְּחוֹרָל, אַרוּסְגַּעַשְׁטִיפָּט אֹאָ פָּרִידִיק אָז לְוָסְטִיק לִידְ! פָּאָרט יְוָגָנָט!

אָז אַיְצַט קְוָמָעָן מִיר צָוָם לִידְ, וואָס אָז גַּעַוּוָאָרָן אַגְּנָצְיָאָטָלָעָר יְדִישְׁעָר הַיְמָן, צָוּ "זָאָגָ נִישְׁטָ קִינְמָאָל, אָז דָוּ גִּיסְטָ דָעַם לְעַצְמָן ווּעַגָּ".

4

וואס שיק הירש גליקס באריםט געוווארן ליד "זאג נישט קיבנ' מאל" און וועגן די פרטימ, ווי ער האט עס אַנגעהשריבן און ווי עס איז געוווארן אָהימן האבן מיר פיל מאַטעריאַל אַפְטַמָּל — גאנץ ווידער-שפרעכנדיקן.

ש. קאַטשערגינסקי שרייבט (איין זיין בוק "איך בין געוווען אָפָארֵטִייזָאנְגָעֶר") : "איין אָפָרֵיל 1943 האבן זיך אַין ווילנְגָעֶר געטאָ וואֹ דִי לאָגָע אַיז געוווארן אלֶtz מַרְאַדְיקָעַר, אַנגעההויבָן אַדְרַכְּרִיסְטִין יִדְעָוָת ווועגן דעם אַיְפְּשָׁטָאנְד אַין וואָרְשָׁעוּוֹר געטאָ. מַהָּאָט גַּהֲעַרְטָן אָז דָּאָרְטָן, אַין וואָרְשָׁעָן, האט זיך פָּאנְגָּאנְדָּרְגָּעָפָּאַקְעָרָט אָקָמָהָה, מַעַר אַיְחָט טַוִּיט ווי אוֹף לְעָבָן, מִיט דִי נִישְׂטְּגָּלִיבָּעַ בְּחֻות פָּן דִי דִי טַשְׁיִשָּׁע מַעַדְדָּעָר... דִי יִדְעָוָת האָבָן צַגְעָבָן מָוט דִי פָּאַרְשְׁמָאַכְטָע פָּאַרְבְּלִיבָּעָנָע יִדְן". אָזָן ש. קאַטשערגינסקי דערצְיִילְטִין ווַיְתַעַר, אָז אַינְגָע שָׁאוּולְעָד גַּעַסְל אַיז אַיְנְגָּעָאַרְדָּנוֹן געוווארן אַין דָּעָר נַאֲכָת פָּונְגָּעָם עַרְשָׁטָן מַאי (1943) אָז אָוֹנוּט א. ג. "פְּרִילִינְג" האט גַּעַמְיִינְט דָּעָר עַרְשְׁטָעָר מַאי, אָז דִי הַגְּדַעְתָּעָר בָּאָז זָוְבָּעָר זִינְגָּעָן טָאָקָעָ גַּעַקְוָמָעָן צַו פִּיעָרָן דָּעָם אַרְבְּעַטְעָר-יּוֹם-טָבוֹב אָז געטאָ. אָז דָּאָן, ווען מַהָּאָט גַּלְיִיכְצִיטִיק אוֹיך גַּעַפְּיִירָט דָּעָם הַעֲדָאָ אַיְשָׁן גַּעַרְאָנְגָּל פָּן דִי וואָרְשָׁעוּוֹר קַעְמָפָר אַיז צַגְעָקָמָעָן צַו אִים הַיְרָשָׁ גַּלְיָק אָז אַיְבָּרְגָּעָבָן אִים, אָז ער האט אַנגעהשריבָן אָז נַיְיָ לִיד, וואָס זִינְגָּט זִיך". אָז אַיְחָט מַאֲרָגָן אַיז הַיְרָשָׁקָע גָּאנְצָן פָּרִי גַּעַקְוָמָעָן אָז גַּעַזְאָגָט: — אַבְּעָר הַעָר גּוֹט צַו, אַיך ווּלְלָאָס גַּלְיִיך זִינְגָּעָן. שְׁטִיל האט ער אַנגעההויבָן זִינְגָּעָן, אַבְּעָר פְּלָאַמִּיק, מִיט הָאָרֶץ. דִי אַיְגָן האָבָן זיך צַעְגָּלָאַנְצָט אָז פִּיעָרָלְעָד: "קְוָמָעָן ווּעָט נַאֲד אָזָנְד דָּזָעָר אַוִּיסְגָּעָבָעָנְקָטָע שְׁעה"... אָז "זִיכְעָרָה האַמְעָרָט ער די ווּעָרָט טָעָר אַיְסָס, קְלָאָפָט צַו מִיט אַפְּסָס, ווי ער וואָלָט אַיְצָט אָז מַאֲרָשָׁ גַּעַ-

גאנגען: "דאס האט א פאלאק צוישן פאלענדייקע ווענט דאס ליאד געזונגגען מיט נאגאנעס אין די הענט" ... "איך האב דערפילט — שריביט ש. ק. — אין די ווערטער דעם רישם, וואס דער אויפשטיינד אין וארשעווער געטא האט געמאכט אויף אים". ק. דערצ'ילט: "דער שטאַב פון דער פֿאָרטֿיַאנְדּ-אַרְגָּאַנְּצִיעַ אין געטאַ האט באָ שלאָסן, דאס ליאד זאל ווערזן אַהֲיֵן פון די קעמעפער. מען האט שיין אַכְּבָּעַ נִשְׁתַּחַת גַּעֲדָאַרְפַּט וּוֹאַרְטַּן אַוִּיפַּט אַבְּשָׁלוּס, — דאס ליאד אַיז גִּיךְ פֿאָרְשֶׁפְּרִיַּט גַּעֲוָאָרַן אין געטאַ" ... "דאַס יִנְגָּלְהַ אַהֲט גַּעֲנוּמָעַן אַ קָּאָזְנִידְעַיַּע אָוִן אַזְנְדָּרְלָעַךְ אַרְיִינְגְּעַפְּאַסְט זִינְעַז וּוּעֲרַטְעַר, אָוּסְקָומְט אַוִּיסְקָ, אָזְקִיְּן אַנדְדָּרְעַ אַנְדָּרְעַ נִשְׁתַּחַת גַּעֲקָאנְט זִינְעַז אַזְעַלְכָּעַ וּוּעֲרַטְעַר, אָזְקִיְּן אַנדְדָּרְעַ וּוּעֲרַטְעַר הַאֲבָן נִשְׁתַּחַת גַּעֲקָאנְט זִינְעַז צָו אֹזָא נִיגְזָוּן". ז', 109).

אנדעָל, נאענטע פון הירש גליק, גיבן אַיבָּעַר אַנדְדָּרְעַ פרטִים וועגן דעם געבורן פִּינְגָּעַם ליאד.

'אבא קָאוּנוּנָר, דער קָאמְנָדִיר פון דער פֿאָרטֿיַאנְדּ-אַרְגָּאַנְּצִיעַ אין וּוְילְנָאָר גַּעֲטָא נָאָכָן טְרָאָגְיִשְׁן טְוִיט פון אַיצְּיךְ וּוּטְּנְבָּרְגָּא, שְׂרִיבִּיט מִיר (אין אַברְיוֹן פון עַיְנָה חֻדְּרוֹשׁ, דעם 2020 יולִי, 1952): "הַיְרָשָׁ גְּלִיק אַיז פְּאָרָן קְרִיג גַּעֲוָעַן אַגְּוּוֹיסְעַ צִיְּיט מִינְגָּעַר אַתְּנִיךְ (אַ שִּׁילְעָר) אַין 'הַשּׁוֹמֵר הַצְּעִיר' אַין וּוְילְגָּעַ. שְׁפָעַטְעַר אַין עַד גַּעֲוָעַן אַמְּטִיגְלִיד אַין קָאמְסָאָמָּל אַון דּוּרְכִּין קָאמְסָאָמָּל". קָעְמָעָרְל אַין עַד אַרְיִינְגְּעַטְרָאָטְן אַין פ. פ. א. '.

וּוְיִטְעַר שְׂרִיבִּיט אַבָּא קָאוּנוּנָר אַינְגָּעַם בְּרִיוּוֹ: ... דאס ליאד "זָאָגְ בִּיט קִינְמָאָל" אַיז נִימְט אַגְּוּשָׁרְבִּין גַּעֲוָאָרַן וּוּ ש. קָאָטְשָׁעָרְגָּנוּסְקִי גִּיט אַיבָּעַר, אַונְטָעָרָן אַיְנְדָּרְוק פון דער שְׁלָאָכְטָ פון דער פֿאָרטֿיַאנְדּ-אַרְגָּאַנְּצִיעַ גַּרְוּפָא. א. וּ. אַון נִימְט אַונְטָעָרָן אַיְנְדָּרְוק פון וּוּאַרְשָׁע. א. א. וּ. נַאֲרָ פִּילְפְּרִיעָר. אַיךְ גַּעֲדַעַנְקָ גַּעַנְיוֹ: צָום יִאָרְטָאָגְ פון דער גַּרְיְנְדוֹנְגָּ פון דער פ. פ. א. (דעם 4 טָן יָנְוָאָל 1943) הַאֲבָן מִיר באַשְׁלָאָסְן, אַו דאס לִיד זָאָל זִין אַונְדָּזָעַר הַיְמָן. זִיכְנִידִיק אַין שְׁטָאַבְט אַיְנְדָּרְוק פון דִּי חְבָּרִים דָּרְצִילִים, אַז אַין דער אַרְגָּאַנְּצִיעַ זִינְגָּט מַעַן אַז אַיְנְדָּרְוקְסְפּוֹל לִיד פון הַיְרָשָׁ גְּלִיק אַון דעם זָאָגְ נִימְט קִינְמָאָל" פֿאָרוֹאַנְדָּלְט גַּעֲוָעַן אַונְטָעָרָן אַיְנְדָּרְוקְסְפּוֹל אַין שְׁטָאַבְט, אַז אַין דאס לִיד האַט בַּיִּ אלְעָמָעַן אַוְיסְגָּעַנוּמָעַן אַז אַזְוִי אַיז "זָאָגְ נִימְט קִינְמָאָל" פֿאָרוֹאַנְדָּלְט גַּעֲוָעַן אַין דעם פֿאָרטֿיַאנְדּ-הַיְמָן. הַיְרָשָׁ גְּלִיק אַיז דָּאָן גַּעַוְוָעַן אַז שְׁטָאַבְט גַּעֲוָעַן אַונְטָעָרָן אַיְנְדָּרְוקְסְפּוֹל אַזְעַנְ-הַיְמָן. ס' אַיז פֿאָרְשָׁטְעַנְדָּלְעַךְ, אַז דִּי עַרְשְׁטָעַ דִּיְוּוּרְסִיעַ

אויף דער באָנְדַּלִינְיַע (זע: רוז'קע "להבות באָפֶר") האט אַ חלק אין דער שאָפָונְג.

און אַט אַיז נאָך אַן אַנדערע געשיכטע וועגן דעם ליד. אַין די "יְיָוָאַ-בְּלָעַטָּעַר" (נוֹמָעַר) 2, באַנד 30, 1947, נֵיְדִּיאָרֶק אַין אַן אַפְּהָאנְדָּלָגָג "דָּעַר וּוּתְעַבְּרָגִיטָּאָג אַין וּוּילְגָעָר גַּעֲטָאָג" (זע: 188-213) וועגן געבראָכט פֿאָרְשִׁידְעַנְעָן אוּפְּשִׁוְידְעַרְדִּיקָע זְרוֹנוֹת, דער-צִילְנוֹגָעָן פֿוֹן עַדְיָרָאִית וועגן דעם, ווי דער קָאָמְעַנְדָּאָנְט, דער-מַאְרָטִירָעָר אַיְצִיק וּוּתְעַבְּרָגָעָגָעָן צוֹ די דִּיטְשִׁישָׁע מַעְרְדָּעָר אַין די הענט דעם 16 טַנְזָן يولִי, 1943.

ושענְגָא בערְקָאָן דערְצִילְט (זע: 205-211):

"אַ טָּאג פֿאָר דָּעַר קָאָמְאָסְטָרָאָפָע [דעם 15 טַנְזָן يولִי] האט זיך נאָך סָאנְגָי מַאְדִּיסְקָעָר אַרְוִיְגָעָכָאָפָע אַין דעם צִימְעָרֶל אַין אַפְּגָעָע גַּעַבָּן אַ בָּאָרִיכָּט, וּזְאָס עַס טָוָט זיך אַין אַזְוֹן מַחְזֵז דָעַר [זְוַילְעָדָר] גַּעֲטָא. אַיך בֵּין אַיזְקָעָן דָעַרְבִּי. סָאנְגָי האט יְעַנְעָם טָאג גַּעַבְּרָאָכָט אַונְזָעָגָע אַזְוֹן צּוֹם עַרְשָׁטָן מַאְלָע עַס אַוְיסְגָּעָזְגָּעָן. דָאָס אַיז גַּעַוּעָן נאָך אַיזְקָעָר דָאָס לִיד האט זיך בָּאוֹזְיָן אַין גַּעֲטָא. וּוּלְנְדִיק אַיְצִיקָן (וּוּיְ טַעַנְבָּעָרָגָן) דָעַרְפְּרִיעָן, האט דָעַר מַחְבָּרָה הַיְשָׁרָגָלִיק, מִיטְגָּעָגָעָן סָאנְגָי דָאָס לִיד, זיך זָאָל דָאָס אַוְיסְגָּעָזָע אַונְזָעָגָע אַזְוֹן אַזְוֹי וִיצְבָּדֵיק אַלְעָ דָרְיִי אַיזְקָעָר נָאָרָע, האָבָן מִיר זיך גַּעַצְוָאָרָגָע אַזְוֹן אַזְוֹי אַזְוֹן אַנְדָּעָר וּוּעָלָט אַזְוֹן גַּעַפְּרָאָוֹת לְעַרְנָעָן דָאָס לִיד. אַיך דָעַמְאָן זיך אַבָּעָר, אַזְקִינְקָעָן האט דִי שְׂטִים נִיט גַּעַדְגָּטָן, אַזְוֹן אַזְקִינְעָאָרָגָע אַבָּאָן פֿיְיכָט גַּעַגְלָאָגָט" (זע: 209-208).

אין דעם העַבְּרִיאַיְשָׁן זָאָמְלָבוֹן "דָפִים לְחַקְרָה הַשׁוֹאָתָה וּהַמְּרָדָה" (ב', ז' 215), וּזְאָס עַס גִּיט אַרְוִיס דָעַר יִצְחָק קָאָגְעָנְעָלָס אַנְ-מוֹזִיִּי (בְּיִם קְלִיבָּן "לְחַמְּמִי הַגִּטָּאות") בְּרַעֲנָגֶט ג. ב. [נַחֲמָן בְּלוּמְעַנְטָאָל] אַין זִיְן אַרְטִיקָל וועָן סָאיְזָה גַּעַשְׁרִיבָן גַּעַוָּאָרָן הַיְשָׁרָגָלִיק לִיד "אָגָן נִישְׁתָּקְיִינְמָאָל", אַין אַוְיסְצָוָג פֿוֹן חִימָם לְוָרָס (לִיטָא) בּוֹק "חָוָרְבָּן וּמְרָדָה", וְהַאוֹ סְ'וּעָרָט אַטְ-זָוָאָס דָעְרְצִילְט:

"אַיְן לְוִיך פֿוֹן דִי צְוַיִּי וּזְאָכָן, וְזָאָס יְסָטָף (גַּלְאָזְמָאָה) האט פֿאָרָ-ברָאָכָט אַין דָעַשָּׁע, האט עָר זיך באָפְּרִינְגְּדָעָט מִיט אַיְוָגָן דִּיבְּטָעָר הַיְשָׁרָגָלִיק, אַ לְאָגְגָע צִיְּתָן האָבָן זיך גַּעַשְׁמָוּעָס וועָגָן וּוּידְעַרְשָׁטָאָנְד אַזְוֹן וועָגָן גַּקְמָה-זַאָקָטָן, וּזְאָס מִידָּאָרָף אַרְגָּאַנְיוֹרִין קָעָגָן דָעַם שְׁוֹנוֹא. אַזְוֹסָף האט זיך וּוּידָעָר גַּעַפְּנוֹגָעָן צְוִישָׁן זִינְעָאָרָבִּים, האט עָר פֿוֹן זִיְן טָאַש אַרְוִיס גַּעַזְוִיגָן אַ שְׂטִיקָל גַּרְוִי אַזְקִינְיִיטָשָׁט פָּאָפִיר אַזְוֹן גַּעַ-

זאגט: «דאס איז א מותנה, וואס כ'האָב געקראנן פון הירש גליק», אויפֿן פֿאָפֿיר אַיז גּעווען גּעַשְׁרִיבָן: «וַיַּדְעֵשְׂתָּאָנְדִּילִיד, גּעוֹוַיְדְּמַעַט מֵין פְּרִינֶט יוֹסֵף גְּלָאוּמָן, וְאָס הַאָט מִיר גּעַפְּגַּנְטַן דַּי אַוְיגַּן צַו דָּעַרְזָעַן דַּעַם אַמְּתָה אָזְן מִיךְ גְּלָעַלְדָּט צַו גִּין אַוְיףְּ רִיכְטִיקָּעַ וּוּגַּן». דַּי אַנְפִּידְעַרְשָׁאָפְּט («מְתָה») הַאָט בָּאַשְׁלָאָסְן, אָז דָּעַר שִׁיר זָאַל זַיְן דָּעַר הַימָּן פָּנוּ דָּעַר אַרְגָּאַנוּזְאַצְּיָן. אָזְן עַמְּלָעַכְּעַ טַעַג אַרְומְ צִיטְעַרְן שְׁוִין דַּעַם לִידְס טַעַנְעַר «זָאָג נִישְׁטָט קִינְגָּמָל, אָז דַּו גִּיסְטַּדְעַט דַּעַם לְעַצְּטָן וּוּגַּג» אַין דָּעַר גַּעַטָּא. הַוְּנְדָּעַרטָּעָר אָזְן טַוִּינְטָעָר יִדְעַן גַּעַפְּנָעַן אַין אַטְּדָעַם לִיד אָז אַוְיסְדָּרוּק פָּאָר זַיְעַר גַּעַפְּלָג, וְאָס זַיְעַנְעַן בַּיּוֹ אַהֲרָר גַּעַוְועַן פָּאָרְיָה.

בָּאַרְגָּן אַין דַּי טִיפְּעַנְיָשָׁן פָּוּן זַיְעַרְעַע הַעֲדָצָעָר» (ז' 121). וְאָס דַּאָס לִיד «זָאָג נִישְׁטָט קִינְגָּמָל» הַאָט בָּאַדִּיטָּא אַין יַעַנְעַ גְּרוּוּיְּ לִיקָּעַ טַעַג פָּאָר דַּי קַעַמְפָעָר אַין גַּעַטָּא דָעַרְצִילָּת אַונְדוּן רַוּשְׁקָעַ (רַיְזָל קָאַרְטְּשָׁאָק) אַין אַיר הַעֲבָרְיָאִישָׁן בּוֹךְ «לְהָבָות בְּאָפְּרָיְדָה» (פְּלָאַמְעַן אַין אַשׁ): «דָּעַר כְּה פָּוּן דָּעַר אַרְגָּאַנוּזְאַצְּיָעַ (פָּוּן דַּי פָּאַרְטִּיזְאַנְעָן) אַיְן גַּעַד וּזְאָסָן. זַיְעַנְעַ רַיְעַנְעַ אַלְץְ מַעַר גַּעַשְׁלָאָסְן גַּעַוְוארָן. דָּעַר חַבָּר אַיְן גַּעַרְעַטְפִּיקָּט גַּעַוְוארָן דָּוְרָךְ זַיְן טָאַגְּטָעַלְעַכְּן קָאָמָּה. אָזְן בָּאַטְּשָׁ אַסְׁזָעַן שַׁוְּעָר גַּעַוְוארָן פָּאָר אַונְדוּן דַּי טַעַג אָזְן מִיר הַאָבָן גַּוְטָ גַּעַד וְאָסָטָן. אָז נַאֲךְ אַ שְׁוּעַרְעָרָעָ צִיטְעַ וְאַרְטָ אַוְיףְּ אַונְדוּן, הַאָט וְיךָ דַּאָס נִשְׁטָט גַּעַפְּנָעַן קִינְיָן זָאָךְ, וְאָס זָאַל קַאַנְעַן פָּאַרְשְׁטָמָעַן אַין אַונְדוּן דַּאָס פָּרָעָכְּ טִיקָּעַ גַּעַזְאָגָן, וְאָס הַאָט זַיְךְ גַּעַרְיסָן פָּוּן דָּעַר גַּעַטָּא אַונְדוּרָהָרָן. אַיְן יַעַנְעַר צִיטָטָא אַפְּגָעָה הַלְּכָטָ אַוְיףְּ דַּי גַּאֲסָן פָּוּן דָּעַר גַּעַטָּא אַונְדוּרָהָרָן, דַּאָס וְאַונְדוּרְלָעַכְּ גַּעַזְאָגָן פָּוּן גַּבְּרָה אַין האַפְּעַנְגָּנוּג.

אָזְן בָּרְעַנְגָּעַנְדִּיק דַּאָס גַּאנְגָּעַץ לִידְ שְׁרִיבָּטְ רַוּשְׁקָעַ: «דַּאָס לִידְ גַּעַשְׁרִיבָּן דָּוְרָךְ אַ יְוָנָגָן וְוַילְגָּעָר דִּיכְטָעָר, הַיְרָשָׁ גְּלִיק, אַ פָּאַרְטִּיזְאַנְעָרָה, אַיְן בָּמַעַט דַּאָס אַיְנְצִיךְ פָּאַרְבְּלִיבָּעָן פָּוּן זַיְן פָּרָאַדְקָטִיוֹ שַׁאֲפָן אַיְן דָּעַר גַּעַטָּא. דַּאָס לִיד אַיְזָן גַּעַוְוארָן פָּאָר אַונְדוּן אַ הַיְמָן. דַּאָס לִיד פָּוּן האַפְּנוּגָעָן אַזְן סְפָקוֹת, דַּאָס לִיד פָּוּן לְעַבְּן אַזְן טְוִיטִיְּתָן». אַזְן וְוַיְיָטָרְ: אַיְינְגָּעָר פָּוּן דָּעַר קָאַמְּאַנְדָּעָהָט אַמְּאַלְאָ אַזְגָּעַטָּאָן אַזְאַוְיבְּ אַפְּלָלוּ מִרְאַלְעַ וְוַעֲלַן אַוְמְקָוּמָעָן, אַזְן סְוּוּעַטְ פָּאַרְבְּלִיבָּן בְּלוּזִי אַטְדָּס לִידְ דָּעַר שְׁטִיבָּעָר פָּוּן לִידְעָר, אַזְן זַיְיָ פָּאַרְשְׁוּוּיְנָהָן נִשְׁטָחָן, וְוַעֲלַן פָּוּן אַיְם דָּעַר קְוֻמְעַנְדִּיקָּעָר דָּוְרוֹת בָּאַגְּרִיבָּן אַונְדוּרָהָרָן נִשְׁטָחָן, וְוַעֲלַן פָּאַרְשְׁטִין אַזְן פָּאַרְגָּעָמָעָן דַּי צְוָאָה, וְאָס מִרְאַבְּן זַיְיָ אַיְבָּרְגָּעָרְ.

אַזְטָ מִיט אַונְדוּרָהָרָן טְוִיטִיְּתָן. (ז"ז 169-170).

אָבָא קָאַוְונָהָרָן, אַיְן זַיְן דָּעַרְמָאַגְּטָן בְּרִיוּ (פָּוּנָעָם 20טן يولִי, 1952)

שְׁרִיבָּטְ מִרְ: «... אַגְּבָ, אַינְטָעַרְעַס אַגְּנָטָעָרְ פָּרָט : בִּים עַרְשָׁטָן אַפְּעָל

אונדזערן אין וואלד אין בייגעווין דער בריגאָדר-קאמאנדר ירגיס (זימאן), און ווען אונדזער יידישער אַטְרַיָּד האט אַנגעהויבן זינגען דעם דהמן ("זאג נישט קינמאָל"), האב איך פלאָט בעמערקט, און דער קאמבריג ווינט! אָזֶה האבן מיר זיך דערוואָסט, און ער אין אַ ייד"...

אייניקע פרטימן זונגען ה. גליק און זיין שאָפָן די לעצטע צוּווִייאָר גיט אַיבער ש. קאטשערגאָסקי אָזֶה זײַן בּוֹך "חוּרבּוֹן ווילנע":
"דער יונגעָר דיכטער האט אַינְגָעָם טַארְפֿ-לַאֲגָעָר ווַיסְעָן וַאֲקָעָן גַּעַד אַרְבעָט צַוְאָמָעָן מִיטָּן פָּאַטָּעָר", דָּאָרָט גַּעַהְנוּגָעָרט אָזֶה קְרָאָנָק גַּעַד וּאוֹרָן", אָזֶה ער האט מִיטָּן זַיְעָן לִידָּעָר "דָּעָרְפּֿרִיְּסָט די צַעְוָשְׁכָטָע גַּעַד מִיטָּעָר פָּוֹן די פָּאָרְהָרָט מִיטָּלְיִידָּנְקָעָן אָזֶה לאָגָעָר. אָזֶה ווַילְנָעָר גַּעַטָּאָ פְּלָעָגָט ער זַיְעָן אָזֶה אַפְּטָעָר גַּאֲסָט, האט אַפְּטָ גַּעַלְיָעָט פָּאָר אַונְדוּן זַיְעָן וּוֹעָרָק... זַיְעָן שְׁפִּילְעָוָדִיק לִידָּל זַאנְגָּלָה אָרוּסְגָּוּרְפּּוֹן הַיִּידָּן זַיְעָן וּוֹעָרָק, אָזֶה אַונְהָבוֹב 1943 אָזֶה דָּעָר טַארְפֿ-לַאֲגָעָר, צוֹר טַעַרְקִיְּתָן בּי זַיְעָן חַסִּידִים. אָזֶה אַונְהָבוֹב לִיב פָּאָרְבִּינְגָּנְגָּעָן מִיטָּפָּאָרְטִיזָּגָּעָר, לִיקְוִידָּרְט גַּעַוְאָרָן אָזֶה דִּי אַרְדָּ בעטָעָר זַיְעָן אַרְיָנְגָּעָשִׂיקָּט גַּעַוְאָרָן אָזֶה ווַילְנָעָר גַּעַטָּאָ. גֶּלְיָק אָזֶה גַּעַד וּאוֹרָן אַ טַּעַטְיקָעָר פָּאָרְטִיזָּאָן. וּוֹעָן דִּי גַּעַטָּאָ האט אַנגָּעָהָיוּבָן לִיקְוִידָּרְט וּוֹעָרָן, אָזֶה דִּי פָּאָרְטִיזָּגָּעָר האָבָּן דָּעָרְקָלְעָרָט אַמְּבִילְיָזָּעָיָע, אָזֶה ער גַּיְעָנְדִּיק אָוִיפָּן מַאֲבִילְיָזָּעָיָעָפָּוָנָקָט, צַוְּגָּנוּמָעָן גַּעַוְאָרָן פָּוֹן גַּעַשְׁטָאָפָּא אָזֶה אַוּעָקָנְשִׁיקָּט גַּעַוְאָרָן אָזֶה עַסְטָאנִישָׁן לְאָגָעָר גַּאֲלָדָ פִּילָּד. אָיך דָּאָרָט האט ער גַּעַשְׁוָרְבָּן, בְּעַסְעָר גַּעַזְאָגָט — נִישְׁתָּה גַּעַד שְׁרִיבָּן, וּוַיְלָי קִין פָּאָפִיר אָזֶה בְּלִיעָר זַיְעָן נִישְׁתָּה גַּעַוְעָן, נָאָר גַּעַד קְלוּיצָּט בּי זַיך אָזֶה זְרוֹן. וּי אַפְּרַטְיזָּאָן, האט ער נִישְׁתָּה גַּעַוְאָלָט שְׁלוּם מַאְכָּן מִיטָּן גַּעַדְאָנָק צַוְּאָרְבָּעָן וּוַיְמָעָר וּי אַקְנָעָט בּי דִּי דִּיטְשָׁן. ער אָזֶה מִיטָּן גַּרְוּפָּעָחָרְבָּים פָּוֹן גַּאֲלָדְפִּילָּד (עַסְטָלָאנְד) אַנְטָן לְאָפָּן אָזֶה דִּי דָּעָרְבִּיאָיָקָע וּוּולְדָעָר (זָומֵר, 1944) אָזֶה מַעַר האט ער זַיך שְׁוִין נִישְׁתָּה בְּאָוִוִין... זַיְעָן פָּאַטָּעָר אָזֶה אַמְּגָּקָוּמָעָן אָזֶה קְלָאָגָע.

אוֹיך זַיְעָן אַ שְׁוּעָסְטָעָר אָזֶה גַּעַוְעָן אָזֶה גַּעַטָּאָ. (זָזָן 195-196).

דר. מאָרָק דּוֹאָרוֹזָעָצָקִי, אָזֶה זַיְעָן בּוֹך "ירוּשָׁלים דְּלִיטָא אָזֶה אַמְּמָד אַונְ אַמְּקָוּמָ" (וּכְרָנוֹתָן פָּוֹן וּוַיְלָנָעָר גַּעַטָּא, אַרוּסְגָּעָבָן דּוֹרָכָן יִדְיָישָׁן פָּאָלְקָס-פָּאָרְבָּאָנד אָזֶה פָּרָאָנְקָרִיךְ, פָּאָרִיךְ, 1948). דָּעָרְצִילָּט, אוֹ דָּאָס פָּאָרְטִיזָּגָּעָנְזָּלִיד פָּוֹן ה. גֶּלְיָק "הָאָט גַּעַמּוֹתִיקָּט די גַּעַטָּא-מְעֻנְתָּשָׁן אָזֶה דִּי שְׁלַעַכְתָּעָמָנָה" אָזֶה זַיְעָן צַוְּיָּית לִיד וּוֹעָן אַפְּרַטְיזָּגָּעָר-מִידָּל "הָאָט צַוְּלִיב אִיר מַעַלְאָדִיע אָזֶה חָן אַרוּסְגָּוּרְפּּוֹן בְּאַגִּיסְטָעָרָגָן בּי דָּעָר גַּעַטָּא-יִתְגָּנָט". (זָזָן 282-283).

ווי א. סוצקעוווער גיט איבער אין זיין בוך "וילנער געטא", אין הירש גליק "ביבים דורךיינן זיך דורך דער אַרומגעַרְגַּלְטָעַר געטָא צו די פֿאָרטֿיזָאנְגָּעֶר אין וואָלֶה, פֿאָרְכָּאָפֶט גַּעֲוֹוָאָרֶן דורך די דִּיטְשָׁן אָוָן פֿאָרְשָׁלְעָפֶט גַּעֲוֹוָאָרֶן אֵין עַסְטָאָנִיעַ אֵין אַקָּאנְצָעָנְטָרָאַצְּיעַלְאָגָּעֶר" ("וילנער געטָא" בענגאָס-איירעס, 1947, ז' (181).

אָזֶוי אֵין ערְגַּעַץ-וָאוֹ פֿאָרְפּֿינִיקֶט גַּעֲוֹוָאָרֶן דער יונְגָעֶר דִּיכְטָעֶר הירש גליק. ולא ידע איש את קברותה, אָוָן קִיְּגָעֶר ווִיסְט נִישְׁט ווָאוֹ זַיִן גַּעֲבִין אֵין אַהֲנְגַּעַקְוּמָעָן.

מִזְאָרָף דָּא צְגֻעָּבָן, אוֹ הִירְשָׁ גְּלִיקָן, ערְגַּפָּא אָוָן זַיִן לִיד "זָאגְ נִישְׁט קִינְמָאָל" זַיְגְּעַן אָוִיף פֿאָרְשִׁידְעָנָעָן אָוָפְּנִים אַרְוִיסְגַּעְ�ָּרָאָכֶט גַּעַי ווָאוָרֶן אֵין לִידָּעָה, אֵין פֿאָעָמָעָס אָוָן אַ דְּרָאָמָטִישׁ ווּעְרָקָן. דָּאָס אֵין אַ טְּעַמָּע פָּאָר זַיִן. מִיר הָאָבָן ווָעָנָן דָּעָם, אָגָּב, גַּעַשְׁדִּיבָּן אֵין אָוְנְדוּעָר בִּיכְל "הִירְשָׁ גְּלִיק אָוָן זַיִן לִיד זָאגְ נִישְׁט קִינְמָאָל" (נִירָיָאָרָק, 1949, ז"ז 46-57).

5

דאס ליד "זאג נישט קינמאָל" איז פֿאַרְשֶׁפְּרִיעַיט מיט פֿאַרְשִׁידְעַנַּע
ענדערונגען און וואָריַאנְטן.
מיר וועלן גײַן סדר, און כּוֹץ פֿאַרְלִיכְטָעַרְן פֿאַרְן לְיִיעַנְרַע, עַר
זָאַל זִיךְ אַרְיַעַנְטִירַן אַין זַיִ, וּוּלְלָן מִיר גַּיְן נָאַךְ דֵּי שָׂוֹרוֹת נָאַךְ.
מִיר
הַאֲבָן פּֿינְפּֿרְעָן צַוְּפִּיר שָׂוֹרוֹת — 20 שָׂוֹרוֹת (דֵּי לְעַצְּטָעַ פּֿיר זַיְגַּעַן
אַ רְעַפְּרִיעַן).

די ערשות שורה איז אומעטום די זעלבע, אבער שוין די צוֹוִיטַע
הַאֲטָ שַׁוִּין אַן אַנְדָּעַר נָוסָח. אַין דָּעַר לְיִדְעַר-זָאַמְלָגַג (מיט נָאַטְן)
"אַונְדוּעַר גַּעַזְאָגַג", וּאַס דָּעַר צָעַנְטְּרָאַל-קָאַמְּעַטְטַע פַּן די יַיְדַּן אַין
פּוֹילְן הַאֲטָ אַרְיִיסְטְּגָעַבְּן אַין זַי, וְאוֹ דָאַס לְדֵי קָוָמָט, אַכְּבָּ נָאַךְ
דָּעַם "איַגְּנָטְעַר-גַּאַצְּיָאָגָּל" אַין "חַטְקוֹה", — הַוִּיבְּטַ זִיךְ אַין די צוֹוִיטַע
שָׂוֹרָה מִיטָּן וּוֹאָרט "כָּאַטְשָׁ". "בָּאַטְשָׁ" הַיְמָלָעַן בְּלִיְעַנְעַ פֿאַרְשְׁטָעַלְן
בְּלִוְיעַ טָעַג"; אַין אַנְדָּעַר אַרְיִיסְטְּגָעַבְּסַע — מִיטָּן וּוֹאָרט "ווּעַן" —
"ווּעַן הַיְמָלָעַן בְּלִיְעַנְעַ"...

אַין דָּעַר דָּרְגִּיטַעַר שָׂוֹרָה פּוֹנוּם לִיד אַין אַיְינִיקָּעַ אוֹיְסְגָּאַבָּעַס
דאַס וּוֹאָרט "נָאַךְ" פֿאַרְבִּיטַן אַוְיךְ "דָאַךְ" — "קָוָמָעַן וּוּעַט דָאַךְ...".
אַין דָּעַר פְּנַעַטְנָה שָׂוֹרָה אַין דָאַךְ (אַין דָר, מ. דָוָאַרְזְּשָׁעַצְּקִים בּוּךְ)
אַ וּוֹאָרט "סְ'וּעַט אַ קְלָאַפְּ טָאָן", אַנְשְׁטָאָט וּוִי סְ'אַיְן דָאַ אַמְעַטְטַע
"סְ'וּעַט אַ פְּוִיקְ טָאָן".

די פּֿינְפּֿטַעַנְדַּן שָׂוֹרָה הַאֲטָ שַׁוִּין אַ וּוּוֹנְטְּלַעַבְּ עַבְדָּעַרְוָגָג: די וּוּדְרַטְעַר
"בִּין זַיְגַּעַן לְאַנְדָּ פַּן שְׁנִיִּי" זַיְגַּעַן אַין פִּילְ אַרְיִיסְטְּגָעַבְּסַע פֿאַרְבִּיטַן אַוְיךְ
"בִּין לְאַבְּדָ פַּן זַיְגַּעַן שְׁנִיִּי" ("דאַס גַּעַזְאָגַג פַּן גַּעַטְאָ"). אַדְעַר "בִּין
זַיְגַּעַן לְאַנְדָּ פַּן שְׁנִיִּי" (א. סּוֹצְקָעוּרָ, מ. דָוָאַרְזְּשָׁעַצְּקִי א. א.), מִיר
מִיגַּעַן דָאַךְ, אַוְ פִּילְ בְּעַסְעָר אַין דָעַר נָוסָח "בִּין זַיְגַּעַן פַּן שְׁנִיִּי".
אַין אַוְדָאִ טָוִיגְ נִישְׁטַע "בִּין לְאַנְדָּ פַּן זַיְגַּעַן שְׁנִיִּי".
אַין דָעַר זַעַקְטָעַר שָׂוֹרָה, אַנְשְׁטָאָט די וּוּרְטָעַר: "מִיר זַיְגַּעַן דָאַ"

(«יידישע קולטור», א. סוצקעווער, מ. דוארוושע策קי), האבן מיר די וווערטער «מיר קומען אָן» («דאס געזאנג פון ווילנער געטאָ» א. א.). אויך די זיבנטע שורה איז נישט אומעטום די זעלבע. אונשטאטם איז א שפֿרײַץ...», האבן מיר די שורה אָן: «אָן וואָו געפֿאַלן איז א טראָפּ פון אונדזער בלוט». **שפֿרײַץ טִיג אָוֹדָי נִישְׁתָּו!**

אין דער נײַינטער שורה איז דא בלויין אָ קלינע ענדערונג — דאס וואָרט «בָּאָגִילְדָּן» וווערט איז אַין אָרט פֿאָרְבִּיטָן אוּפּ «פֿאָרְגִּילְדָּן». די צענטע שורה האט אויך אָן ענדערונג: אָן אַיִינְקָע אוַיסְגָּאַז בעס קומט אַנשְׁטָאָט «אָונְדוּעָר נַעֲכְּטָן» — «אָן דער נַעֲכְּטָן». די ערפֿטָן שורה הוויט וֵיך אָן אַין אַיִינְקָע אוַיסְגָּאַבָּעָס: «אָן אָוּבָּי», אָן אַין אַנְדָּרָע — «נֶאָר אָוּבָּי».

אין דער צוּנְגְּלְפְּטָר שורה קומט אַין אַיִינְקָע אוַיסְגָּאַבָּעָס אַנשְׁטָאָט אָזָל זַיְן» — «זַאָל גַּיְן».

אַזְוְונְמַלְעָכָע ענדערונג אַין דא אַין דער דְּרִיזְנְטָר שורה: אָן שטאטם «אָן מִיט בְּלִיִּי», ברעגען אַנְדָּרָע «אָן נִישְׁתָּמֵיט בְּלִיִּי».

אין דער פֿערְצְּנְטָר שורה, אַנשְׁטָאָט «סְאַיְן נִשְׁתָּמֵיט קִין לִיד» — קומט «סְאַיְן נִשְׁתָּמֵיט קִין לִידְלָה».

שרה פֿוֹגְּצָן — אַין אַיִינְקָע אוַיסְגָּאַבָּעָס: «נֶאָר סְפָּהָאָט אַ פְּאָלָקָה» — «דָּאָטָהָאָט אַ פְּאָלָקָה...».

שרה זעכְּזָן האט אַין אַין אָרט אַנשְׁטָאָט «מִיט נַאֲגָּנָעָס» — «מִיט גַּרְאָנָאָטָן».

אבא קָאוּנוּר שְׂרִיבְּט אַין זַיְן פֿאָרְצִיכְעַנְגָּעָן (פון 1944) «פֿלְעָקָן אוּפִין מוּעָר» («יִדְיָשָׁע קּוֹלְטוּר», ג. 5 ז' 87) וועגן דעם געַן הוי בענעם גיטט אַין דער קָאמְפָס־אָרגְאָנוֹזָאַיעָ: «די נשמה האט געבענט אָן געזונגגען דאס לִיד פָּוּן וּוואָגָן אָן גַּלוּבוֹנָג». אָן ער ברענט דִּי שְׂרוֹת דְּרִיזְנְזְעָכָן (דעם פֿערְטָן פֿערְטָן) אָן אָזָא גּוֹסָח: די שורה דְּרִיזְנְזְעָכָן — «פֿאָרְשְׁרִיבְּן אַין דאס לִיד מִיט בְּלָוט אָן מִיט בְּלִיִּי», אָן דִּי שְׂרוֹת זַעַכָּן: «דָּאָס לִיד גַּעַזְוְנָגָעָן מִיט גַּרְאָנָאָטָן אַין דִּי הענטָן».

אין זַיְן בריוו (פֿוֹנְגָּעָם 29טָן يولִי, 1952) שְׂרִיבְּט מִיר אָבָא קָאוּוּר גַּעַר: «וְאָס שִׁיךְ דַּעַם טַעַקְסָט (פון «זָאָג נִשְׁתָּמֵיט קִינְמָאָל») אַין אָנוֹי וּוּאִיר גַּיט אָן אַין רִיכְטָה! אָחוֹז אַין ווּאָרט (shore דְּרִיזְנְזְעָכָן) דָּאָרָף אַיִן «פֿאָרְשְׁרִיבְּן» אָן נִשְׁתָּמֵיט גַּעַשְׁרִיבְּן». וְאָס שִׁיךְ «נַאֲגָּנָעָס», «גַּרְאָנָעָס» (shore זַעַכָּן) — דָּאָרָף טַאָקָע זַיְן «נַאֲגָּנָעָס» («אַיךְ האָב אַין מִינְעָ פֿאָרְצִיכְעַנְגָּעָן גַּעַהָאָט אַ טְּעוֹת»).

ווײַ מיר זעען פון די געבראכטע פֿאָרְשִׁידְעָנָעַ נוֹסְחָאָות, זיינען בלויין צוּווִי שוֹרוֹת, די ערשות און די אַכְטָעַ די זעלביַקָּעַ, אָנוּ עַנְדְּעַרְגְּוָגָעַן, די אלע אַיבָּרְיקָעַ פֿערְצָן שוֹרוֹת האָבָּן פֿאָרְשִׁידְעָנָעַ עַנְדְּעַרְגְּוָגָעַן, קְלִינְעַ, נִישְׁטְזִוִּיכְטִיקָעַ, אָנוּ אוַיךְ וּעֲזַנְטְּלָעַכָּעַ. דָּאָס לֵיד וּוּעָרֶט וּוּיְטָעֶר אַיִּד
בעַרְגָּעָשְׂרִיבָּן, קְאָפִירָט אוַיף פֿאָרְשִׁידְעָנָעַ אָוָפָנִים, אָנוּ סְיוֹאָקָסְט אָזְוִי
אָרוֹיס אַ פְּלָאנְטָעָר אָרוֹם אַ לֵיד, וּוּאָס אִיז דָוְרָכָן יִדְיָשָׁן פָּאָלָק דָעָרָ
הוַיְבָּן גַּעַוְאָרָן צָו אַ נְאָצִיאָנָאָלָן פָּאָלָקְזָהִימָּן.
סְאִיז שְׁוִין צִיטָט, אָנוּ אָוִיטָאָרְטָעָטָעַ קְוּלְטוֹרְ-גַּעַזְעַלְשָׁאָפְּטָלָעַכָּעַ
אַינְסְטִיטּוֹצְיָעַ זָאָל אִיז מְאָל פָּאָר אַלְעָ מְאָל בָּאַשְׁטִימָעָן אִיז עַנְדְּגִּילְטִיקָעַ
טָעַקְסָט פָּוּן דָעָם לִידְהִימָּן.

סְאִיז אוַיךְ וּוּיכְטִיקָעַ, אָנוּ די זַעַלְבָּעַ אַוִיטָאָרְטָעָטָעַ אַינְסְטִיטּוֹצְיָעַ
זָאָל בָּאַשְׁטִימָעָן אִיז פָּעָסָטָן טָעַקְסָט פָּאָר די אַיבָּרְזָעְצָוְנָגָעָן אִין די
פֿאָרְשִׁידְעָנָעַ שְׁפָרָאָכָן פָּוּנָעָם הִימָּן. וּיְ באָקָאָנָט זַיְנָעָן דָא זַעַקְסָעָגָ
לִישְׁעָ אַיבָּרְזָעְצָוְנָגָעָן פָּוּנָעָם לֵיד, דְּרִיִּי אַיבָּרְזָעְצָוְנָגָעָן אָן פּוֹילִישָׁ
אוֹן אַיבָּרְזָעְצָוְנָגָעָן אִין רֻומְּנִישָׁ, שְׁפָאָוִישָׁ, הַאָלָעָנְדִּישָׁ אָ. אַ. וּ. אוַיף
הַעֲרָבָאִישָׁ אִיז דָאָס לֵיד אַיבָּרְגָּעְזָעְצָט דָוְרָקָ אָ. שְׁלָאָנְקָי (וְעַמִּין
בִּיכְלָהָרִישָׁ גַּלְיכָ אָנוּ זַיְן לֵיד, זָאָגָ נִשְׁתָּטְ קִינְמָאָלָהָ, אַיְקוֹף-פְּאָרְלָאָגָ
נוּיְרִיאָךְ, 1949, 84, זָוָן).

אַיךְ הַאָלָט פָּאָר מֵיָּן חֹוב אַוִיסְצָוְדִּיקָן אַ דָּאָנָק דָעָם דָרְקוֹעָר, דָעָם
פְּרִיְנָט אָ. שְׁאָלוֹאָגָן, וּוּאָס הַאָט מִיךְ סְטִימְלִירְטָ צְוָגוּרִיטָן דָאָס בּוֹךְ
אוֹן וּוּאָס הַאָט אַלְיָין, אוּפְּפָוָן אַיְגָעָנָעָם חַשְׁבָּוֹן, גַּעַזְעָצָט אָנוּ אַפְּגָעָדְרוֹקָט
עָס. אַיךְ זָאָג אִים אָנוּ מֵיָּן נָאָמָעָן, אִין נָאָמָעָן פָּוּן אוּקָוף אָנוּ אִין נָאָמָעָן
פָּוּן די לִיְיָנָעָר אַהֲרָצִיקָן יִשְׁרָדוּכָות.
אַ דָּאָנָק אוַיךְ דָעָר תְּ, דִינָה אַבְּרָאָמָוֹרִיטָשָׁ פָּוּן דָעָר "יְיָוָאָ"
בִּיבְּלִיאָטָעָק, פָּאָר אִיר אָרוֹיסְהַעַלְפָן מְרָ צָו גַּעַפְּיָנָעָן די לִידָעָר פָּוּן
הַיְרָשָׁ גַּלְיכָ.

נַחַמְן מִיּוֹזִיל

אָפְּרִיל, 1953.

**הירש גליים
ליידער אוון פֿאָעָמעָס**

אָמַּלְ ... לְ

איך האב געטראימט אָמַּל
צו וווערן אָמַּל נער אין אָמַּל
הינטער אָמַּל וויטן באָרג, הינטער אָמַּל זיידז-גרינעם טָאל,
הינטער זיבּן טיכעלעך שעפטענדייקע שטיל...
האַט אָמַּל מײַן טרוים פֿאָרטראָגן.

איך האב אָמַּל געטראימט
צו זיין אָמַּל העלד פֿון אָמַּל לענענדע,
וואָס האַט אָמַּל נימפֿע אָרוֹיסְגָּעֶזְוִינְן אוֹיפֿ זיין ווונדע,
אפשר וואָלט זי מיר דעם לעבענס-סוד אָרוֹיסְגָּעֶזְוִינְט.
האַבָּן כּוֹאַלְיָעָם די נימפֿע צום אָפְגָּרָונְט אָמַּל געטראָגן.

איך האב אָמַּל געהאַט אָטְרוּם
צו וואַיְינְעַן אוֹיפֿ אָחִיכָּן בוּים,
וואָס קוקט אַיבְּעָרָן יִם פֿאָרְבָּעָנקָט, —
האַט דער יִם דעם בוּים פֿאָרְשָׁוּעָנקָט
איַן האָרְבָּסְטִיקָע פֿאָרטָאָגן.

איך האב געטראימט אָמַּל צו זיין אָמַּל
איַן אָמַּל וויטן, וויטן לאָנדָה,
וואָאו די בִּיְמָעָר רְוִישָׁן פֿרְיְלָעָךְ,
מענטשָׁן נָאָקָעָט, אָן קְיָיָן שָׁאנָד...
בֵּין איך נָאָקָעָט גַּעֲלִיבָן אוֹיפֿ קְרָעָמְחוֹדִיקָע דָּאנָן.

און איך טרוים נָאָךְ הִינְתָּן
און סְאיַן מִיר גּוּט,
איך בעטל בלוייז אַכְּיִיל מָוֶת
און כְּפָרְאוֹאוֹ אָרוֹונְטָעָרְבָּרְעָכְן יַעֲדָע צְוִים...
און איך וויל מײַן טרוים קִיְּנוּם נִישְׁט זָאנָן...

יאנוֹאָה, 1939.

זעקס ווועלך

ויצט דער טאטטע שבת-צונאכט,
האלב-זואכבעדיק און האלב-יומס-טובדייך נאך,
ויצט ער שטייל אווי און טראכט:
וואו זעקס ווועלך קומען די טעה פון דער וואך.

וואו זיך וווענדן, וואו זיך קערן
ס'ג'יט א ווינטער, גאט באחitem!
קנויותשט ער גمراדייך דעם שטערן,
און קיין ענטפער קרייגט ער ניט.

טראכט ער: „וויניק טראכטן איז געזנטער“, —
פרואוות ער די געדאנקען צו פאַרוויגן.
„וואם, ס'אי, ברוך השם, דער ערשטער ווינטער?“ —
ויננט ער אונטער מיט אַ תהילימ-ニיגון.

איז אַ ניגון ניט קיין פיעער,
שערען זיך די ווועלך ניט אָפּ,
זעט דער טאטטע צוועלך שטיך פיעער,
גיאען אויף זיין קאָפּ ...

פאָרגלייזט ער די אויגן צום הימל,
וואו אַיינער בעט :: „גאַט, העלך!“
נאָר ווי ער כאָפּט אַ ליבטן דריימל,
קומען ווידער אַן די ווועלך ...

יאנוואר, 1939.

א ווילדי סטאדע האט זיך אויפגעקליבן
 אָרוּם חעלד, זיך פְּרִיאַלְעֵד מַאֲכָן ...
 — בלינדערא, אין אַשְׁיָנְעָר פְּלִישְׁתִּית וּוְאַלְסְטוֹ
 היינט זיך נאָך פָּאָרְלִיבָן?
 אַיְנְעָר ווּוְצְלָט זיך אָוּן אַלְעַ לְאָכָן.
 אָוּן שְׁמַשׁוֹן אַיְזָן מַאֲכְטָלָאָזָן אָוּן שְׁטוּם,
 עָר אַיְזָן בְּלִינְדָה, אִים אַיְזָן גּוֹט!
 אַשְׁיכְּרָעָר ווּוְלְדָעָר גַּעַהְוַיָּא אִים אָרוּם,
 אָוּן יְעֻדָּעָר קְלָאנְגָן ווּ אַשְׁלָאנְגָן שְׁטָעָקָט
 דָּעַם גִּיפְּט אַיְזָן זְיַין בְּלִוטָה.
 אַפְּינְצָטְעָרְנִישׁ יְאָגָט פּוֹן דִּי אַוְיְגַּן-לְעָכָר,
 אָוּן הִינְטָעָרָן חֹשֶׁךְ טְלִיעָט נאָך גְּלוּבָן אַיְזָן מוֹת.
 דִּי הָאָר צְעַשְׁפְּרָאָצָן זיך העכער אָוּן העכער.
 אַ, וּוּאָנְדָעָר! סְקָעָרָט זיך אָום דָעָר
 אַמְּאַלְיקָעָר כּוֹחַ ...
 דָעָר גַּעַדְאָנָק צְעַשְׁוִיבָעָרָט,
 צְעַבְּלוֹטָקָט אָוּן דָעָרְהָוִבָן —
 אָוּן נאָך אַמְּאָל האט עָר בְּאַצְוּבָעָרָט
 מִיט זְיַין מַאֲכְטִיקָן בְּאַנְיִיטָן גְּלוּבָן ... —
 אַ, הָעָלָד! צו דִיר מִינְגָע גְּרָעָסְטָע לוּבָן!
 אַיְזָן שְׁטִי ווּ דִו מִיט גַּעַקָּאוּוּעָטָע הָעָנְטָן,
 נאָך סְטְלִיעָט אַפְּוֹנָק פָּן לְעַצְטָן גְּלוּבָן,
 אָוּן אָונְטָעָר מִיר דָעָר שְׁיוֹטָעָר בְּרָעָנְט ...
 נאָך פְּרָעָמָד אַיְזָן מִיר דִי שְׁרָעָק,
 עַם זְיַגְגָט אַיְזָן מִיר אַיְעָדָעָר אַבָּר ...
 וּוּעָלָט! אָוּבָן כְּזַעַל אַזְוּעָק,
 וּוּעָל אַיְזָן דִיךְ מִיטְשָׁלָעָפָן אַיְזָן קְבָר!

פֿעַבְּרוֹאָה, 1939.

דאס אויג

פארטן אוז אוג, ווּאַס ווּאַכְט אָוִיפָּאָונְדוֹ אֶלְעָן,
אויג ווי דאס „אויג“ אויפָּן מערדער אין תפיסה:
דאס ליבטיקע אויג איז איבער אונדוֹ אֶלְעָן,
עם נייט אונדוֹ נאָך פֿון געבורט ביז דער גסית.

מיר גיעען אונדוּר וועג פֿון פֿארטָאָג ביז דער שקייעת,
און דאס אוג פֿונְדָּעָרוּוּיְתָנָס ווי אַ מּוּטָעָר ווּאַכְט,
נאָר לאָזָט עַס אַרְאָפָּא אַ ווּעָן,
דאָן לאָזָט זיך אַרְאָפָּא די נאַכְט.

די מעשה מיטן אויג פֿלְעָגָט דערצְיָילָן די באָבע,
אייד אֶלְעָן מעשיות האָבָן געהאט אַיְין סָופָ ;
ביז טיף אין דער נאַכְט פֿלְעָגָן זיך באָזָעָג אַיְיעָ לְיָפָן די גְּרָאָבע,
דעָרָנָאָך פֿלְעָגָט זיך פֿאָרָעָנְדִּיקָן מִיט מָסָר אָוּן שְׁטוּאָפָּא.

גראָד היינט אַיְזָה מיר די מעשה אַרְאָפָּא אויפָּן זִינְגָן,
די נאַכְט האָט זיך גְּעַזְוִינְגָן אָן אַ סָופָ —
און אייך האָב אָזָי גְּעוּזָאָרט אויפָּן באָגְנִינְגָן
און געטראָכָט : דאס אָוּג אַיְזָה אַרְיָינְגָעָפָּאָלָן אין אַ שלְאָפָּא ...

מערץ, 1939.

דען איביךער ניגון

אַמְּאָל אֵין גַּעֲוֹעַן אֶ קְלוּיסְטָעַר,
דָּעַר קְלוּיסְטָעַר אֵין הִיְנִיט אַוִיךְ דָּאַ;
אַמְּאָל אֵין גַּעֲוֹעַן אֶ בעַטְלָעַר,
דָּעַר בעַטְלָעַר אֵין הִיְנִיט שְׁוִין נִיטָּא.

אַמְּאָל אֵין אֶ זְוַעַר גַּעֲוֹעַן,
זְוַעַר וּוּעַט אִיבִּיךְ דָּאַר זַיְן,
אוֹן דָּעַם נִישְׁתְּ אִיבִּיכְוּן בעַטְלָעַר
הַאֲטַמְּ נִשְׁתְּ נִישְׁתְּ פָּאָרְגּוּנָן דִּי שַׁיְן.

אֵין עַר גַּעֲוֹסֶן לְעַם קְלוּיסְטָעַר דָּעַר בְּלִינְדָּעַר,
די קְלָאָנָגָן פָּוּן אַרגְּנָל גַּעֲגָעָסֶן ;
אַמְּאָל הַאֲטַמְּ עַר פִּים גַּעֲהָאָטָם,
נַאֲרַע עַר הַאֲטַמְּ זַיְן אַיְן מְלַחְמָה פָּאָרְגּוּסֶן.

פָּוּן דָּעַמְּאָלַט אָן וִיצְטַ עַר לְעַם קְלוּיסְטָעַר,
זַיְן פְּנִים — אֶ חָאָרְבָּסְטִיקָעַ סְמָאָרָע.
דָּעַר קְלוּיסְטָעַר-גְּלָאָק רָוֹטַט אַלְעַ זַוְנִיטָק אָן קְלוּיסְטָעַר,
אוֹן דָּעַר בעַטְלָעַר שְׁפִילַט אַוִיךְ זַיְן גַּיטָּאָרָע.

אַמְּאָל פְּלָעָגָן מְעַנְטָשָׂן אֶ זַּיְפַּן טָאָגָן,
אַמְּאָל פְּלָעָגָט אַפְּיָלוּ וּעְרַגְּבָן אֶ גְּרָאָשָׂן,
אוֹן אַמְּאָל הַאֲטַמְּ עַר אַיְגָעָנָעָ אַוִוָּגָן גַּעֲהָאָטָם,
הַאֲטַמְּ נִשְׁתְּ נִשְׁתְּ פָּאָרְגּוּנָן אוֹן הַאֲטַמְּ זַיְן פָּאָרְלָאָשָׂן.

פָּוּן טָאָגָן צָוָאָגָן וּוּרְעַן גְּרֻעְמָעַר די קְנוּיָן,
יעַדְעַר טָאָגָן לְיוֹגַט אֶ קְנוּיְטָשָׂ אֵין זַיְן פָּאָלְדִּיקָעַר צְוָהָתָ,
דָּעַרְגָּאָר ... אֵין עַר אַרְאָפָט פָּוּן זַגְעָן ...
אוֹן עַר אֵין גַּעַשְׁטָאָרְבָּן — די אָונְטָעַרְשָׁטָע שָׁוֹרָה.

אמאל איז געווען א קלוייסטער,
דעך קלוייסטער איז היינט אויך דא.
אמאל איז געווען א בעטלער —
און היינט איז ער ניטא.

ניטא דער בעטלען, ניטא די גיטראע,
דאם ארט לעם קלוייסטער איז פרײַ,
נאר ב'הער אויך נאך איצטער דעם אלטנэм ניגונים,
ווען באיז נאר דעם קלוייסטער פארכבי.

מערץ, 1939.

וועיגט די מאמע מעז און זינגעט

וועיגט מעז די מאמע איזן,
זינגעט הארציק ווי איזן תחינה:
— וועסטן, מיין קינד, א לײַיט נאָר זיין
איינער אין מדינה!

ריים איך זיך ביז איר פון שויט,
לאֹ זיך ניט פֿאָרוּוִינַן;
אויב ס'איו מיר באָשערט זיין גרוּוִים —
פֿאָסְטַן מיר ניט צוֹ לִיגַן.

זינגעט די מאמע מיט אָ שטיטם, —
אייז עס הוילע האניך,
שרוי איך מיט מיין מעסער-שטיטם,
קוּוַיטַשִּיך און איינטַאנִיך.

קלאָגֶט זי זיך: „אוֹי, לאֹ צָרוֹו!“ —
און איך זע צוּווֵי צָגָנוּ...
קלעַפּוֹן זיך די אַיְגַּעַלְעַד צָוּ,
און איך זע עַר אַנטְשׁוּוֹגָן.

אפריל, 1939.

הוֹסִינִי טְשֻׁעָבִי אֶגְלִי

וּוֵי אַיִן הַקְּדָשָׁגָם אֲפָלְמַעַ-בּוּיִם,
וּוֵי אֲפָלְפִישַׁ אַיִן וּוּלְיִעַ,
זִיכְרַת אַיִן וּוּלְנַעַטְשַׁבְּיִ אֶגְלִי,
וּוֵי אַוִּיפַּת אֲצְפּוֹן-קְרִיעַ.

עַר אַיִן אֲטָרָקַ הַוּסִינִי
אַוַּן אָפְשַׁר אֲפָרְטְּרִיבְּעַנְעַר סְוּלְטָאָן.
דָּאָ פָּרְמָאָגָט עַר אֲקָנְדִּיטְעַרְמָקָע
אוֹיפַּת קָלְעִיעִיאָוּעַ אַנְטְּקָעַגְּנוּ בָּאָן.

עַר קָאָן דָּעַם סָוד פָּוָן מַאְכָן כָּאַלְוָא,
זַיְינַ מַאְרָקָע אַיִן סְעוֹזָם אַוַּן אַנְדְּעָרַע נַעַמְעָן.
אוֹיפַּת זַיְינַ שִׁילְד שְׁטִוִּיטַ דִּיטְלָעַךְ : הוֹסִינִי טְשֻׁעָבִי אֶגְלִי —
„וּוְאָם, בְּזֹועַל מִיטַּ מִין טָרְקִישְׁקִוַּת זִיךְ שְׁעַמְעָן?“

קוֹקַט הוֹסִינִי דָּרְכַּן פָּעַנְצְּטָעַר
פָּוָן זַיְינַ צִיכְטִיקָעַר קָאנְדִּיטְעָרִי,
אַוַּן עַם בְּעַנְקָט זִיךְ נַאֲךְ אֲ קוֹנָה,
אַוַּן עַם בְּעַנְקָט זִיךְ נַאֲרַטְעַרְמִי.

נַאֲרַ קִיְּן טָרְקָעַן קוֹמְעָן נִיטַּ
אַוַּן קִיְּן גּוֹיִים וּוּלְנַעַטְשַׁבְּיִ
זִיכְרַת עַר מִיטַּ פָּרְאַלְיִיגְטָעַ העַנְטַ
אַוַּן חַלּוּמָטַ פָּוָן אַרְיוּנַטַּ.

אָפְרִיל, 1939.

די נאכט פון טעפטנומבער ניינצן-ניין-און-דריסיך לייזער וואלפּן

טייערטטער לוייזער, כ'האָבּ הײַנט געליעונט דיין סאנגעט —
און אָ דערמאָנוֹגְהַאָט אָדוֹרְכְּגָעְבְּלִיכְּט אַין מֵין זֶבְּרוֹן :
סעַפְּטַעַמְּבָּעָר נִינְצָן נִינְאָזְנְדְּרִיסְיךְ. נַאֲבָטּ, שְׁפָעָטּ, —
און אַין דֵּי דָוְנְעָרְדִּיקָעּ קְלָעָפּ פְּלָאָצְטּ דָאָם גְּעוּווֹין פָּוּן צְוֹאָנְצִיךְ יָאָרָן.

די ווַיִּסְפְּאַלְיָאָקְיָשׁ חִילּוֹת טְרַעַטּן אָפּ אַין גְּרוּוּם בְּחַלְתּוֹ,
דָּעַר רָעַגּוֹן גִּסְטָט אַון גִּסְטָט אָוּן קָאָזְן דֵּי בְּלוֹטִ-פְּלָעָקָן אֶלְעָזָר נִיטּ פָּאָרְשָׂוּעָנָקָעּוּן.
דָּאָם פָּאָלָק אַין אֶלְעָזָר טְוִיעָרְן בְּאֶגְלִיאִיט זַיְמִיט אָקְלָהּ.
אָ, יְעַנְּעַ נַאֲכָט בֵּי דֵּיר אַין שְׁטוּבּ וּוּלְאַיךְ אָוּפּ אַיְבָּיךְ שְׁוֹן גְּעַדְעָנָקָעּוּן.

דָּאָם רְוִיכְעָרְדִּיקָעּ נַאֲפְטָ-לְעַמְּפָלּ וּוּאָרְפָּטּ זַיְן בְּלָאָסָעּ לְיכָטּ,
אָ חִילְיָקָעּר צִיטָעָר ווַיִּיעַטּ פָּוּן אָוְנְדְּזָעָרָעּ שְׁוּוֹאָרְצָאָפְּלָעּוּן.
כְּיוּעַל נִישְׁתְּ פָּאָרְגָּעָסְן יְעַנְּעַ פְּיֻרְעָלְעָקִיּוֹת אָוּפּ דֵּין וּוּלְפִישּׁן גְּזִוִּיכָט,
די שְׁטוּמָעּ פְּרִידִיךְ אַין פָּוּן דֵּי הָעֶרֶץ עָרְדָעָרְדָעּ דָאָם פְּיֻכְּבָּרְדִּיקָעּ צְאָפְּלָעּוּן.

דָּעַר גּוֹאָל שְׁטִוִּיטּ שְׁוֹן פָּאָר דֵּי טְוִיעָרְן פָּוּן שְׁטָאָטּ,
עָר וּוּאָרְטָמּ. עָר וּוּעַטּ אָרְיִינְקוּמָעּ מִיטּן בְּאָגִינְעָן.
אָטּ שְׁטָמְעַלְתּ עָר דָעַם עַרְשָׁתּן שְׁטָאָלְעַנְעָם טְרָאָטּ,
אוֹן מִיר וּזְעַן בְּפִירּוֹשּׁ וּוּי דֵי נַאֲכָט נַעַמְתּ צְעַרְגְּנָעּוּן.

דָּאָם לְעַמְּפָלּ אַיְזָן אַוְיָם. דָוּ רְעַדְסָטּ. דֵיָין וּוּאָרְטָמּ — אָ מְוַתְּרָלְעָכָר גְּלַעַט
צַו דָעַם, וּוּאָסּ אַיְזָן עַרְשָׁתּ הַיְּנָטּ פָּאָרְטָמָגּ גְּעַבָּרָן ...
טייערטער לְויִיזָּר, כְּהָאָבּ הַיְּנָטּ גְּעַלְיָעָנְטּ דֵיָין סְאָנְעָטּ —
און אָ דָעַרְמָאָנוֹגְהַאָט אָדוֹרְכְּגָעְבְּלִיכְּט אַין מֵין זֶבְּרוֹן.

טַנְזָן טַעַפְּטַעַמְּבָּעָר, 1940.

דער נאראָטש בְּרוֹיזַט

1

דער אומרו האט צום נאראָטש מיך פֿאָרטַּאָגָן,
איך האָב געמיינט — די כוֹוָאָלִיעָם וועעלֵן מיך פֿאָרְוּוָיגָן.
אומוייסט האָב איך געשנִינוּן דעם נעפֵל פֿוֹן פֿאָרטַּאָגָן —
ווילֵך רַו אַיז נִיטָּא, ווילֵך רַו אַיז אַ לִינְ... .

אַ פֿעַלְד, אַ דָּעַרְפֵּל, אַ מָּאַחְיָלְנִיק.
אַ פֿאָרָאָרָעְמְטָעָר יְעוּוּס בְּאוֹוָאָכָט אַלְעָ וְוָעָגָן :
מִיכְאַלְיָשָׁק, סּוֹוִיר, קָאָבְּיָלְנִיק —
בְּיוֹ צַו די נָאָרָאָטְשָׁעָר בְּרָעָגָן.

2

כְּהָאָב בַּיּוֹם נָאָרָאָטְשָׁ אַ פֿלְאָקְמְעָנָע שִׂקְסָל בְּאַגְּנֶגֶן :
— זָאנַג, שִׂקְסָל, צַי קָאָן אַיך דָא קְרִינְן וְזָאוּ בְּרוּוּט ?
אוֹן מְלִיךְ צַי אַיז פֿאָרָאָצָן אַינְעָם גַּעֲגָנְט ?
זַי הָאָט זַיְך גַּעֲרוּטְלָט, דָעַר נָאָרָאָטְשָׁ — גַּעֲבָלוּיט.

אוֹירָע אַיְגָעַלְעָךְ הָאָבָן אַיְן זַמְּדָה זַיְך פֿאָרגְּרָאָכָן :
— נִיטָּא בְּיִי אַונְדוֹ קִין מִילְך, נִיטָּא קִין בְּרוּוּט ;
אוֹנְטָעָר יְעָנָעָם צָלָם לִיגְט דִי מַאְמָע בְּאַגְּרָאָכָן,
דָעַר טָاطָע אַינְעָם נָאָרָאָטְשָׁ טְגַעְפּוֹנָעָן זַיְן טְוִוִּיט —

נָאָר וּוּעָר הָאָט בַּיּוֹם נָאָרָאָטְשָׁ אַ בְּרוּוּטְלָ גַּעֲזָעָן ?
אוֹן וְזָאוּ קְאָלָן מְאָמָעָם לָנוּ הַוְּנוּגָעָר אַזְוּעָק ? ...
(אַ כּוֹוָאָלִיעָמָד נָעַנְטָעָרְטָ צֻמָּם בְּרָעָגָן וְוָעָן נִיט וּוּעָן,
אוֹן גִּיט אַיך דִי בְּאַרוּוּסָעָ פֿיסְלָעָךְ אַ לְעָק).

3

אַ טְרוֹקָעָנָע פֿוּיְעָרְטָע וְוַיְינָט אַיבָּעָר אַ שְׁפִינְדָּל :
וּוְאָם זַמְּמָעָן דִי זַיְן זַיְך אַזְוִי פִּיל בַּיּוֹם פְּאַגְּנֶגֶן ?
נָאָר סְקָעָרָט זַיְך בָּאָלָד אוֹם דָאָם גַּאנְצָע גַּעֲוִינְדָּל,
אוֹן סְזָעָרָן דִי פְּלָוִוְתָּן מִיט נַעֲצָן בְּאַחְאָנֶגֶן.

זענן זיך אלע צום לויידיקון טיש
פונ חונגער צעריזטעה וויביקון —
נאר שוויגן שוויגט מען ווינ גראטשער פיש
און מען מידט אוייס די פינצטערע בליקון.

ויצט מען אווי מיט צעשפלייעטע העמדער,
די פנימער שטייפ, די ברעמען פארכזונג.
מען קוקט דורךן פענצטער, צי ס'לויערטט אַ פרעמדער —
און ס'ברענען שטורךאנז אין אַלעמענס אויגן.

אַ לעמפל סמילקעט זיך טיף אין דער נאכט
און באשאטנט וויסרומישע סודות — — —
עם טראגן דעם צאָרֶן אויף פוילישער מאכט
די אייניקלעך פונקט ווינ די זידען.

דער ים פרעסט דעם ברעג, דער חונגער — דעם פווייער,
דער פישער דערטריניקט אין גראטש זיין ציטט.
און ס'קוקן פון כאָטקעט די שייבלעך פול טרויער —
צי ביסטנו, דערלייזער, נאָך ווית?

און קינדערשע געולעך פאָרקוועטשן די שביבן
און טוליען צונזיף זיך קעפל צו קעפל,
זוי זועגן, דער ברעג געמאָט פלאָזים זיך שביבן
און ס'חויבט זיך פון יסְדרָאנְד אַ בלוייאַיקָעָד געפל.

ס'צעהoidן זיך זעלגען אין ווינן געפלאָטער,
און פיערטעט קוקן מיט אויגן פון אימה;
עם עפנט דער הימל זיך אויף ווינ אַ קראטער
און פיערטט אוייס בליציקע צייכטן געההימע ...

און וווען אלען אוין געלגען אין געפל פאָרהיילט —
האט דעם חזך געשפאלטן אַ בלײַז ווינ אַ פאן —
באים גראטשער ברעג האָב איך דאן נאָך דערפִילַט,
וויסרומלַאנְד דערוואָאַכְט, אַיר גואָל קומט אָן!

בלאָן זאמֶד

וויי אַ חעלד און בָּאָפּ דִּין שָׁאָטָן,
און פָּאָרְהָאָלְטָם אַ בְּלָאָעַ שְׁעהַ.
קִינְדָּהִיִּת לִוְגָט אֵין זָאָמֵד פָּאָרְקָנְגָטָן,
קִיְּין צָוְרִיקְוּועָג אֵינוֹ נִיטָּא.

זָאָמְדוּועָגָן פָּוּן זָוּן צְעֻזָּטָן,
הָאָנִיק טָרִיפְטָן פָּוּן בְּלָאָעַ רְוִיִּים,
סְלִיגָן זָאָמְדָשְׁלָעָסָעָר פָּאָרְשָׁאָטָן
אֵין גְּעוּעָכָבָן פָּוּן זָוְלְבָעַרְטְּרוּוִים.

אֵין דָעַר לְוַפְּטָן הָעֲנָגָן נָאָטָן
און זַי זְיַנְגָעַן זַיְךְ אַלְיַיְן;
פִּינְגָל זְיַנְגָעַן דָּאָם אַוִיָּף דְּרָאָטָן,
אַיבָּעָר זַי — אַ בְּלָאָעַ קְרוּיָן.

אַ קָּאָרְשָׁנְבָּוִים שְׁטִיִּת אַפְּגָנְעָשָׁאָטָן —
אַ גִּירְלָאָנְדָן פָּוּן וּוַיְיַסְעָ בְּלִיטָן,
אַוּוֹנָט וּוְאָרְפָּט דָעַם עַרְשָׁטָן שָׁאָטָן,
חַוְמָל נָעַמְתָ מִיטָ שְׁטָעָרָן שִׁיטָן.

שָׁאָטָן נָאוּמְבָעָר, 1940.

די באלאדע פון ברוינען טענאטער

(ספֿעַטְאָקֶל אֵין לֹקִישׁעַר טּוֹרְמָעַ)

פֿאָטְעָרֶל וּשְׂעַכְסְּפִיר, "מַאֲךָ לֹם" פּוֹן דָּעַר עַסְטְּרָאָדָע !
פֿאָר נַיִ אִירָּאָפָּע, נַיִעַ קּוֹנְסְטַ מִיטַּ עַרְזִיכְיַע .
אַ, וּוּלְטַ, שְׁטָעַל אָן דִּין טּוֹבָן אָוַיעַר אָוַן הָעָר אָוַים די באלאדע,
מִיר הוֹבָן אָן צָו טְרָאָנְסְמִיטִירָן די אוֹיְדִיכְיַע — —

אָן אֲפִישָׁן, אָן פְּלָאָקָטָן,
הַיְנְטָעָר וּוּנְנַט אָנוֹן הַיְנְטָעָר גְּרָאָטָן :
עַרְשְׁתָּעָר אֲקָטָ פּוֹן אָוְנְדוּעָר דְּרָאָטָע :
סְקָאָמָאנְדִּירָט אַ וּוּיְסַעְ דְּצָמָע
גַּעֲרָעָמָט פּוֹן אַ שּׁוֹוָאָרְצָן הָעָר,
דָּאָם פּוּבְּלִיקָום וּוּאָם אֲטָעָמָט שּׁוּעָר :

אֲכְתוֹנָג !

אֲכְתוֹנָג, טְוִיטָע רִיְעָן !
אָן גַּעֲפִילְדָּעָר, אָן גַּעֲשְׁרִיְעָן —
זָאָל אֲרוֹיָס דָּאָם יִינְגְּסָטָע מַתָּל — —
זָאָל עַם זִינְגָּעָן די „הַאָרָסָט וּוּסְלָל“
אוֹן דָּאָם פּוּבְּלִיקָום זָאָל שּׁוּעָרָן —
וּוּאָם עַם זַעַט אָנוֹן וּוּעַט בָּאָלְדָה הָעָרָן,
זָאָל דָּעָרְפָּוֹן קִיּוֹן הָאָן נִיטָּ קְרִיְעָן !

אֲכְתוֹנָג !

סְמִירָנָג, טְוִיטָע רִיְעָן !
וּוּעָר וּוּעָט זִיְּן דָּאָם יִנְגְּסָטָע מַתָּל ?
וּוּעָר וּוּעָט זִינְגָּעָן די „הַאָרָסָט וּוּסְלָל ?“
טוֹזְנָט אַוְגָּן אֵין גַּעֲפִינְקָל.
וּוְאָקְסָן אָוַים פּוֹן צְעַלְעַ-זְוִינְקָל
זִיבָּן מַתִּים
אֵין תְּכַרְיכִים אָנוֹן טְלִיתִים,
סְבָרְעָנָט אַ לִיכְטָ אֵין יַעֲדָר הַאָנָט
אוֹן זַיִוְאָרָטָן בַּיִּ דָעַר וּוּאָגָט — —

קוקט דאס פובלייקום זיך איבער
און געשלויידערטע פון פיבער. —
אלע אויגן צו דער דאטמע;
קוקט א טאטמע, קוקט א מאמע,
טוויזנטה הערצער אין געצעטל.
יעדער זוכט אין איר שווארטצפל.
וויגט וו ארטנדייך די שטריך:
ווער ספאגנעם איר שארפּן בליך
קערט זיך מער ניט אום צוירק...
ווינט

זיך

ווארטנדייך

די

שטריך — — —

הענגט די לבנה זיך אונ אוף דער גראטטע:
פנימער געלע, פנימער מאטמע...
טאפעט די לבנה מיט פינגער בלאסע:
איינע טילט זיך דא אויס פון דער מאמע — — —
א בלאנדע פרוי,
און טראפּן טוי
הענגען איין די בלען אויגן.
האט א יידיישע מוטער אועלכע געוויגן?
טאפעט די לבנה מיט פינגער בלאסע
און טילט אויס די פרוי פון דער פינצעערער מאמע.
זעט די לבנה אונ אונ די דאטמע דאס אוד.
זען דער הער אונ די דאטמע דאס אוד.
א מהומה אין די ריעען.
ס'קייקלט זיך די פרוי אין וויען.
נאך די דאטמע, ניט פארלאגן,
קלאפעט אין וואנט נאך אקסהארן:
„ס'זוערט א קאמוניסט געבאָרן!!!
וועט דאס זינגען די „הארסט וועסל“,
וועט דאס זיין דאס ערשטער מטל!
קומען זינגעניק זיבן כלות:

“דויטשלאנד, דויטשלאנד איבער אלעס”.

טוייטע קלידער און געלאלטער ...

ס'פאלט דער פאראהאנג פון טוואטער.

אויפן אנטראקט,

וינגען געשפרונגגען אין איין אקט

די שליפן אין קאף און די געדערעם אין בויך.

פאר דערליידיקן א מענטשלער געברויך,

האט דאס פובליךום געצאלט

מיט צירונג, מיט נאַלד

און פרעמדער וואַלטומע ...

דאָס לְעֵבֶן אִיז גענאנגען אַין ווערט פון אַ פרוֹתָה;

און וואָסער אַ טְרוֹנָק —

קאָסְט אַ... מקדר-זונג.

דער וועכטער האָט אַן אַפְּאַראָט

וואָאָס מאָכָט פון טִינוּף ברוֹיט צוֹ זָאָט :

ס'איַז דער עַמְּרָע מיט פָּאָמוּיעַם.

טְעֵר געַדְגַּעַן זִיךְ צֻוְיִי גּוּיִים

און זַיְבִּיטָן עַס כָּסָהָר.

יַיְדָן הַאֲבָן צִירָוְגָּג, קלידער,

פיַרְט דער וועכטער דאס געַשְׁעַפְט

מיט אַ בלְיָעָר, מיט אַ העַפְטָה.

אַ קלְוָנָג — —

די לבנה האָט ווַיְדַעַר שָׂוִין אַרְיוֹנְגַּעַרְקָט אַ צָוָנָג

און דער פִּינְצְטָעַרְעָר צָעַלְעַן.

פְּנִימָעַר מַאֲטָעַ, פְּנִימָעַר גַּעַלְעַן,

מיט עַלְקְטָרָעַ-שְׁטָרָאָס אַין קְנִי,

טוֹזְגַּט אָוְגָן אַין גַּעַלְיִי ...

צֻוְיִיטָר אָקָט פון אָונְדוֹזָר דְּרָאַמָּע,

ס'גַעַמְטַ נִיט אַנְטִיל דָאַ די דְּצָמָע,

פָוּן דָעַר זַיְטָ דָעַר רַעֲזִישָׁמָעַר

איַן פַּעֲרוֹזָן פָוּן שְׁוֹוָאַרְצָן הָעָר.

אוֹיפָה דָעַר שְׁוֹאַרְצָעַר פָאַן פָוּן בִּינָעַ

שְׁפָרִיטָן לְאַנְדְּשָׁאָפְטָן זִיךְ גַּרְנִיָּעַ,

בערג באָוועעלדערן דעם האַרייזאנט
 און אַ רויישן הערט זיך פון נאָנט — — —
 ס'קומען פִּיגְגָּלֶעֶך פָּוֹן שְׂטָאָל,
 קריין הויך אַיבָּרָן טָאָל
 וואָס עַס וּאַקְבָּט אַ יְוָנָגָע שְׂטָאָט,
 וואָס פָּוֹן פָּעָסָטָן זַעֲלָגָעָר-טְרָאָט
 הַוִּידָּעָט זיך דֵי גְּרָנָע בְּרִיך
 חַיִן צְרוּיכָה, חַיִן צְרוּיכָה.
 פָּוֹנָגָעָם הוֹיְשָׁן וּוֹעָרָט אַ זְשָׁוּמָעָן,
 טָאָנָקָעָן טָוָנָקָעָן זיך אַיִן בְּלוּמָעָן.
 עַפְעָם קָוָמָט אַוְן הַאַלְמָת אַיִן וּוֹעָרָן.
 שְׁפָרוֹזְדָּלָט פְּרִיאַיד אַרְוָים פָּוֹן טְרָעָרָן...
 — — — — —

טְוִוָּונָט אַוְיָגָן אַיִן גָּעָגָלִי,
 מִיטָּעַלְקָטְרָע-שְׁטָרָאָט אַיִן קָנִי,
 אַלְעָ מִילָּעָר, אַלְעָ בְּרוֹזָטָן,
 אַלְעָ גְּלִידָעָר גְּלָוָסָטָן, גְּלָוָסָטָן,
 אַוְיסְרוֹפָן: חַוָּרָאָ! חַוָּרָאָ!

קַרָּאָ! קַרָּאָ! קַרָּאָ! ! !
 מַעַסְעָרָט פְּלָזָצָעָם אַ זְוָאָרָגָעָן.
 ס'פָּלָאַטָּעָרָט אַוִּיקָּפָּעָ אַ שְׁוֹוָאַרְצָעָפָּגָעָן
 אַיִן דֵי הַעֲנָטָן פָּוֹן רְעוּשִׁיסָּעָר, —
 ס'צִינְדָּטָן לִיכְכָּט דָּעָר שְׁוֹוָאַרְצָעָר הַעָר: —
 — גְּנִיבָּעָר גִּיטָּדָעָם טְוִוִּיטָּלִילָעָר!
 רְוִוִּיטָּדָי וּוּלְטָט, דָּעָר גְּנִיצָּעָר קִיְּלָעָר!
 טְוִוִּיטָּדָי יְדִין! שְׁרִוִּיטָּעָר, בְּרוּמָט —
 אַיִידָּעָר טִימָאַשְׁעָנָקָא קָוָמָט!
 שְׁוֹוָאַרְצָעָר לִיְלָעָך אַיִן גַּעַפְלָאַטָּעָר...
 ס'פָּאַלָּט דָּעָר פָּאַרְהָאָנָגָ פָּוֹן טְעַטָּעָר — — —

אַ, טְוִיבָּע וּוּלְטָט, דוֹ שְׁלָאַפְסָט אַזְוִי האַרט!
 אַ, שְׁטוּמָעָ עדָות, אִיר לְזַקְשִׁקָּעָר וּוּנָט!
 אַיִן גְּרָאָעָן בָּאָגִינָעָן הַאָבָן אַוִּיטָאָס גַּעַוָּאַרָּט,
 אַוִּיטָאָס בָּאָדָעָטָעָ מִיטָּ גְּרָאָעָן בְּרַעְזָעָט.

.1943

שטייל די נאכט איז אויסגעשטערנט

שטייל די נאכט איז אויסגעשטערנט
און דער פראסט האט שטארק גערענדט,
צי געדענקסטו, ווי איך האב דיך געלענדט,
האלטן אַ שפייער*) אין די הענט?

א מoid, א פעלצ'ל און א בערעט
און האלט אין האנט פעםט א נאגאנ,
א מoid מיט א סאמעטעןעם פנים
היט אַפּ דעם שונאָס קאראָוָן.

געצ'ילט, געשאָסן און געטראָפּ
האט אַיר קליעיניגער פיסטול,
אן אויטאָ א פוליניקן מיט וואָפּן
פארהאלטן האט זי מיט אין קויל.

פאָרטאג, פון וואָלד אַרוּיסגעקראָכָן,
מייט שניגוּרְלָאנְדָן אויפּ די האָר,
געמוּטִיקְט פון קליעיניקן נצחון,
פאָר אונדוּר נײַעַם, פֿרְיוּעַן דוֹר.

.1942

*) אַ רְוּאָלֶזְעָה.

דאַס זָאנְגָל

בלאָנד בִּיסְטוֹ ווֵי אַזְאנְגָל,
שְׁיוֹין ווֵי דָעַר זָונְ-פָּאָרְגָּאנְגָל,
פִּיר מִיךְ דָוֶךְ בָּאָרגְ אָזְן טָאלְ
אוֹן אַיךְ דִּיר נָאָךְ אַמְּפָאלְ,
בֵּין מִיר וּוּלְן זִיךְ שִׁידָן.

אוֹן ווּאַלְטָט אַיר זָעַן בִּים שִׁידָן
איַן רָאֹן שְׁקִיעָה בִּיהָן,
ליַפְּן ווֵי מָעָרְעָלָעַךְ,
אוֹגָן פּוֹל מָעָרְעָלָעַךְ
אוֹן בְּעַמְעַר גָּרְנִיטָן רִיאָן.

הָעָרָה, מִידָּל, מִינְן פָּאָרְלָאָנְגָל,
איַן רָאֹן זָונְ-פָּאָרְגָּאנְגָל,
שְׁוּעוּרָה-מִיר בִּים זָונְעָן-שִׁין,
אוֹזְדוֹ וּוּעַטְמָתְמִינְעָן זִיגָן, —
אוֹן זַי הָאָטָט אִים גַּעַשְׂוֹאָרָן.

אוֹן זַי הָאָטָט אִים גַּעַשְׂוֹאָרָן,
פּוֹרְפּוֹר אִין עָרָ גַּעַוּאָרָן,
פּוֹרְפּוֹר ווֵי דָעַר פָּאָרְלָאָנְגָל,
פּוֹרְפּוֹר ווֵי זָונְ-פָּאָרְגָּאנְגָל,
הַיְנְטָעָר דִּי בְּלָאָנְדָע קָאָרָן.

איַן פָּאָסְטָעַכְם פִּיּוֹפְּלָ-קְלָאָנְגָל,
לְעַשְׁטָ זִיךְ דָעַר זָונְ-פָּאָרְגָּאנְגָל,
אוֹן איַן דִּי חִימְלָעָן טִיףָ,
די לְבָנָה אַזְעָנְלָ-שִׁיףָ
איַן שְׁוִין אַרְוִיסְגָּעָנְגָעָן.

אייז זי זיי נאכגעגעגעגען
און שטערן אויסגעעהגעגען,
שטערן איבער דיז זוי
און ביימער צוישן זיי —
שטייען ווי חופה-שטאטגען.

.1943

זאג נישט קיינמאָל

זאג נישט קיינמאָל, או זו גויסט דעם לעצטן וועג,
הימלען בליענע פֿאַרְשְׁטָעָלָן בלוייע טעג ;
קומוּן ווועט נאָך אונדזער אויסגעבענקטע שעה,
ס'זועט אַ פֿוֹיק טאן אונדזער טראָט : מיר זייןנען דא !

פֿוֹן גִּינְגָּם פֿאַלְמָעְנְלָאָנד בֵּין ווַיְוִיטָן לְאָנְדָּ פֿוֹן שְׁנִי
מיר זייןנען דא — מיט אונדזער פֿיַּין, מיט אונדזער ווַיִּ;
אוֹן ווֹאוֹ גַּעֲפָלֶן אַיּוֹ אַ שְׁפְּרִיעַן פֿוֹן אונדזער בלוט,
שְׁפְּרָאַצְּן ווועט דָּאָרט אונדזער גִּבְּוֹרָה, אונדזער מומֶ.

ס'זועט די מאָרְגְּנִיזָּן באָגִילְדָּן אונדוֹ דעם היינְט,
אונדזער נַעֲכָּטָן ווועט פֿאַרְשְׁוַיְנָהָן מִיטָּן •יִינְטָן ;
אוֹן אוֹיבָּ פֿאַרְזָאָמָּעָן ווועט די זָוָן אוֹן דָּעַר קָאַיָּאָר,
וַיִּ אַ פֿאָרָאָל זָאָל זָוָן דָּאָס לִידָּ פֿוֹן דָּוָר צָוָהָר .

געַשְׁרִיבָּן אַיּוֹ דָּאָס לִידָּ מִיטָּ בלוט אוֹן מִיטָּ בלְיִי,
ס'אַיּוֹ נישט קִיְּין לִידָּ פֿוֹן אַ פֿוֹנְגָּל אָוִיפָּ דָּעַר פֿרִיאָי,
נאָך ס'חָאָט אַ פֿאָלָק צְוִישָׁן פֿאַלְנְדִּיקָּעָ ווּעַנטָּט
דָּאָס לִידָּ גַּעֲזָוָגָעָן מִיטָּ נַאֲגָּנָהָן אַיּוֹ דיַהָּעָנָט .

זאג נישט קיינמאָל, או זו גויסט דעם לעצטן וועג,
הימלען בליענע פֿאַרְשְׁטָעָלָן בלוייע טעג ;
קומוּן ווועט נאָך אונדזער אויסגעבענקטע שעה,
ס'זועט אַ פֿוֹיק טאן אונדזער טראָט : מיר זייןנען דא !

.1943

Nathan & Chaika
Seres